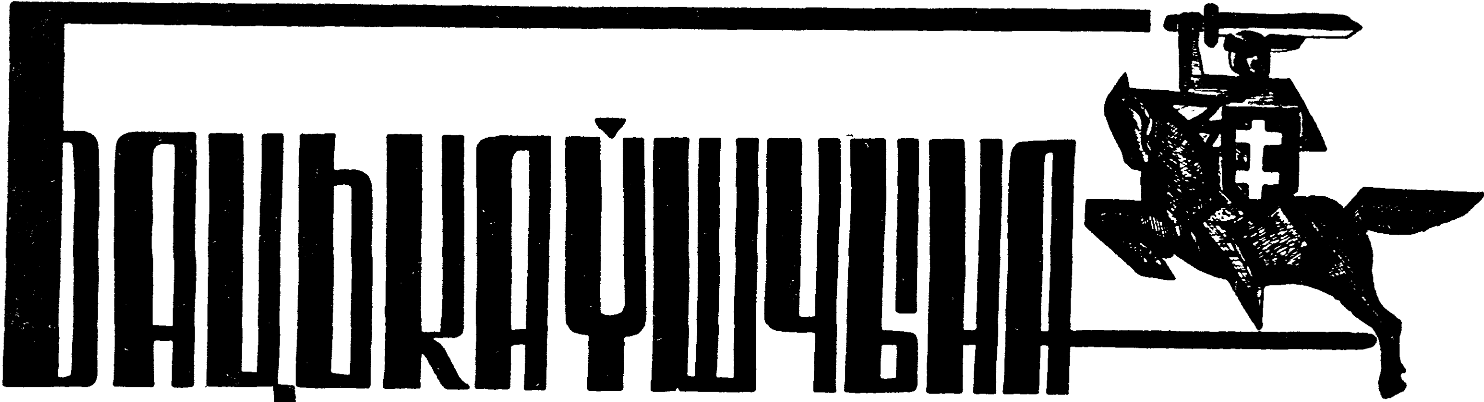

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠĆYNA“ („VATERLAND“)
Herausgeber: Wladimir BORTNIK
Die Administration: (13 b) München 15, Pettenkoferstr. 23/I.
Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 8, Rosenheimer Str. 46a.
Цана паза Нямеччынай: ЗША — 15 цэнтаў, Канада — 15 ц., Ангельшчына — 1 шылінг, Францыя — 20 фр., Бэльгія — 5 фр., Аўстралія — 1 шылінг, Аргентына — 2 пэзо. У іншых краінах раўнавартасьць 15 ам. цэнтаў. Цана лётніцкай поштай у заакіянскія краіны — 30 ам. цэнтаў. — Падвойныя нумары каштуюць падвойна.
Банкавае конто: Administration der weissruthenischen Zeitung „Baćkauscyna“ Bankkontonummer 357-125 Bayerische Hypotheken- und Wechselbank, München.

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“ | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“ | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND“

№ 11 (241) — Нядзеля 13 сакавіка 1955 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 9

Брытанская «стратэгія адстрашваньня»

Урад Вялікабрытаніі апошнім часам зьвярнуў асабліва вялікую ўвагу на розныя мерапрыемствы, накіраваныя на абарону собскае краіны на выпадак савецкай агрэсіі і выбуху новае сусьветнае вайны. Падобна як і Задзіночаныя Штаты Амэрыкі, Вялікабрытанія кладзе галоўны націск на мадэрную зброю, атамную й вадародную, за кошт канвэнцыянальных збройных сілаў.

17 лютага брытанскі ўрад прадставіў парляманту **«Белую кнігу на 1955—1956 г. г.»**, у якой выкладае сваю абаронную канцэпцыю, праграму збраеньняў і ваенны бюджэт на наступны бюджэтны год. Цяперашняе палажэньне ў сьвеце «Белая кніга» інтэрпрэтуе наступна: «У сучасны пэрыяд няпэўнага пераміра з камуністычнымі сіламі, мэты і палітычная воля якіх ёсьць дыямэтральна процілежныя нашым собскім, існуюць безнадзейна заблытаныя цяжкасьці і небясьпекі. Выглядае, што маналітны характар камуністычнай сыстэмы астаецца ў сваіх асновах нязьменным. Яго мілітарная сіла ўзрастае выразнымі маштабамі. Навонкі камуністычная палітыка, можа, ад часу да часу і выглядае ўступлівай, аднак дзейнасьць камуністых не дала дагэтуль ніякай запраўднай падставы верыць, што загроза вольнаму сьвету заўважальна зьменшылася. Гэтыя цяжкасьці можна перамагчы толькі тады, калі мы будзем цярплівыя і наважаныя; небясьпеку можна будзе абмінуць, калі мы будзем аднагодныя, чуйныя і падгатаваныя».

Белая кніга зьяўляецца выразным довадам, што Вялікабрытанія будзе весьці сваю палітыку з **пазыцыі сілы. Цэнтральным пунктам узбраеньняў будзе разбудова стратэгічнага бамбардавальнага лётніцтва, здольнага выконваць атакі атамнымі і вадароднымі бомбамі, і прадукаваньне собскае вадароднае бомбы.**

Вялікабрытанія ўжо даўно мела собскую атамную бомбу, але ня мела дагэтуль самалётаў, якія гэтыя бомбы маглі перавозіць і ськідаць на варожыя аб'екты. У сувязі з гэтым Вялікабрытанія была залежная ад Задзіночаных Штатаў, якія такія самалёты прадукавалі. Цяпер-жа Вялікабрытанія прыступіла да прадукаваньня собскіх такіх самалётаў, што ў хуткім часе зьменіць дасюлешняе палажэньне. Другой навінай, пададзенай у «Белай Кнізе», ёсьць тое, што і Вялікабрытанія прыступіла да прадукаваньня собскай вадароднай бомбы. Гэта радыкальна зьменіць ролю Вялікабрытаніі ў сьвеце і павялічыць ейную ўдзельную вагу. Побач з Задзіночанымі Штатамі і Савецкім Саюзам, Вялікабрытанія станецца трэйцяй сусьветнай сілай, што будзе мець собскую вадародную бомбу.

Брытанскі міністар лётніцтва лёрд дэ Лісьлі энд Дадлей у мэмарыяле, высьняючым бюджэтны прэлемінар лётніцтва, шырэй паінфармаваў аб новых бамбардавальніках тыпу «V», якія будуць здольныя выконваць бамбардаваньні атамнымі і вадароднымі бомбамі. Брытанская армія, — асьветчыў міністар — хутка атрымае цэлыя фармацыі такіх бамбардавальнікаў, якія будуць даведзеныя да стану найвышэйшай спраўнасьці і гатоўнасьці. Дзякуючы гэтым бамбардавальнікам, брытанскае лётніцтва супольна зь лётніцтвам амэрыканскім станецца галоўнай сілай, здольнай адстрашыць ворага ад агрэсіі. Калі-б, аднак, гэтая надзея падвяла, дык бамбардавальныя фармацыі Вялікабрытаніі былі-б здольныя разам з фармацыямі саюзьнікаў да станоўчага і безадкладнага супрацьудару. Брытанскае лётніцтва прыступае ўжо да выбару і абвучэньня пэрсаналу для абслугоўваньня гэтых бамбардавальнікаў, а так-жа да прыгатаўляньня базаў для гэтых фармацыяў. Базы гэтыя будуць выбраныя такім спосабам, каб бамбардавальныя фармацыі тыпу «V» маглі выконваць сваё заданьне навет тады, калі-б вораг заскочыў Вялікабрытанію неспадзяванай атакай.

Апрача гэтага, міністар паведаміў аб іншых мерапрыемствах лётніцкай гатоўнасьці краіны. Да іх у **першую чаргу** належыць зьнішчальнае лётніцтва. **Ня** гледзячы на тое, што ягоная разбудова ўжо дагэтуль дастаткова праведзеная, у далейшым таксама лётніцтва будзе атрымліваць новыя зьнішчальнікі, здольныя да акцыі ў усякіх атмасфэрычных умовах. Гэтыя зьнішчальнікі твораць дастатковую абарону супраць усякіх тыпаў самалётаў, якія няпрыяцель мог-бы выслаць на Вялікабрытанію на працягу найбліжэйшых некалькіх год.

Далей міністар падаў да ведама, што дасягнуты ўжо значны прагрэс у галіне разьвіцьця кіраваных стрыльнаў, якія могуць быць выстрэльваныя як зь зямлі, гэтак і з паветра. Першыя тыпы такіх стрыльнаў ужо прадукуюцца.

У мэтах абароны значна разбудаваная радарная сетка вакол Вялікабрытаніі. Гэтая сетка ўжо здольная бараніць увесь край, а найважнейшыя яе ўладжаньні зьяўляюцца заінсталяваныя глыбака пад зямлёй. Брытанская радарная сетка моцна зьвязаная з радарнай сеткай іншых заходнеэўрапэйскіх дзяржаваў на кантынэньце.

1 і 2 сакавіка адбыліся ў брытанскай Ніжняй Палаце двухдзённыя дэбаты над абароннай палітыкай, выкладзенай у «Белай Кнізе». Дэбаты адкрыў прэм'ер Чэрчыль вялікай прамовай, над якой, з гледзішча на яе прынцыповую важнасьць, варта затрымацца даўжэй.

Сваю прамову распачаў брытанскі прэм'ер славамі: «Жывём у пэрыядзе, на шчасьце, выняткавым у гісторыі, калі цэлы сьвет ёсьць падзелены інтэлектуальна, а ў вялікай ступені і геаграфічна, між вызнавальнікамі камуністычнай дысцыпліны і вызнавальнікамі свабоды індывідуальнай і калі аднача́сна з гэтым псыхалягічным падзелам абодва працоўныя бакі маюць зьнішчальнае аружжа атамнай эры. Перажываем антаганізмы таксама глыбокія, як і за часоў рэфармацыі і падзеяў, якія прывялі да трыццацігодняй вайны, але сяньня расшырыліся яны на цэлы сьвет замест малой часьці Эўропы. Маем да некаторай меры геаграфічны падзел з часоў інвазіі Манголаў у XII стагодзьдзі, але больш безаглядны і поўны. Маем навуку, якая да гэтага часу служыла чалавеку, а якая загражае, што станецца ягонай уладаркай».

Далей Чэрчыль сьцьвердзіў, што спасярод трох краёў, што маюць знаньне і магчымасьць выпрадукаваньня атамнага аружжа, Задзіночаныя Штаты зьяўляюцца ў падаўляючай меры на чале. Паведаміўшы, што Вялікабрытанія ўжо распачала прадукаваньне вадароднай бомбы, Чэрчыль прадаўжаў: «Хаця савецкія запасы атамных бомбаў могуць быць большыя за брытанскія, вынаходы брытанскія могуць паставіць нас над Саветамі, калі ходзіць аб аснаўную веду».

«Сяньня зьяўляецца фактам, — сказаў Чэрчыль, ударяючы даланёй у стаячую перад ім скрынку з дакумэнтамі — што малая колькасьць плютону, праўдападобна меншая, чымся патрэбная для напаўненьня гэтай скрынкі і якую бясьпечна можна магазынаваць, была-б дастатковай для выпрадукаваньня аружжа, якое дало-б бясспрэчнае панаваньне над сьветам вялікай дзяржаве, маючай на яго манаполь. Няма абароны — абсалютнай абароны — перад вадароднай бомбай, ані таксама не зарысоўваецца ні-

(Заканчэньне на 4-ай балоне)

У вапраўданьне жаргону

Як мы адзначалі ў папярэдніх нумарох «Бацькаўшчыны», русыфікацыя Беларусі перайшла ўжо ў другую стадыю — у стадыю «навуковага» абгрунтоўваньня фактычнага стану рэчаў. У гэтым «навукова»-русыфікацыйным наступе ахопліваецца што раз то больш дзялянак беларускае навукі. У некаторых дзялянках ужо ёсьць канкрэтныя вынікі гэтае акцыі: «навука» гістарычная, прыкладам, дала нам том «Гісторыі БССР»; «навука» літаратураведная — «Нарыс гісторыі беларускай савецкай літаратуры» на расейскай мове; «навука» моваведная надарыла нас спачатку расейска- «беларускім» слоўнікам (дзе беларускую мову шчодра папоўнілі «коштам слоў роднае ёй расейскае мовы», як зазначана ў прадмове, а цяпер вось даведваемся аб яшчэ адным «навуковым» падарунку ў галіне моваведы:

Сёлетні № 2-гі «Полымя» паведамляе нам цераз С. Александровіча аб «актуальных пытаньнях беларускага мовазнаўства»:

«Нядаўна Выдавецтва Акадэміі навук Беларусі выдала «Працы Інстытуту мовазнаўства АН БССР» (Менск, 1954. Рэдкалегія: К. Крапіва, М. Булахаў і Ю. Мацкевіч, выпуск другі, бач. 228), якія даюць уяўленьне аб тых важных і актуальных пытаньнях беларускага мовазнаўства, над якімі працуюць моваведы рэспублікі.

«У першым выпуску «Прац» былі зьмешчаны ў васноўным матар'ялы із старажытнае беларускае мовы і дыялекталёгіі.

«Другі выпуск „Прац Інстытуту мовазнаўства" прысьвечаны пытаньням паходжаньня й разьвіцьця беларускае мовы, вывучэньня асноўнага слоўнікавага фонду, граматычнага ладу, дыялектнай асновы і інш.

«Адкрываецца зборнік аглядавым артыкулам М. Судніка «Важнейшыя задачы беларускага савецкага мовазнаўства». У артыкуле даецца падрабязны й дэталёвы агляд таго складанага камплексу пытаньняў і праблем, якія стаяць перад беларускімі лінгвістымі. Апрача тэарэтычных палажэньняў, паказваюцца і бліжэйшыя практычныя заданьні: «стварыць поўны і дасканалы артаграфічны слоўнік, а таксама падрыхтаваць вялікі тлумачальны слоўнік сучаснай беларускай літаратурнай мовы», выдаць падручнікі для сярэдняй і вышэйшай школы, якія будуць адпавядаць высокім патрабаваньням марксыстоўскага вучэньня аб мове.

«Сярод матар'ялаў зь гісторыі мовы выдзяляецца вялікі аргумэнтаваны і зьмястоўны артыкул М. Булахава «Да пытаньня аб асноўным слоўнікавым фондзе і слоўнікавым складзе старажытнай беларускай мовы». У артыкуле ставіцца даволі цяжкае й складанае заданьне «высьвятліць складовыя элемэнты асноўнага фонду старажытнай беларускай мовы зь гістарычнага гледзішча».

«Аўтар артыкулу робіць зусім правільны вывад: «Няправільным будзе лічыць, што быццам толькі беларуская мова запазычала словы зь іншых моваў, а сама яна не зьяўлялася крыніцай узбагачэньня іншых моваў». У пацьверджаньне сказанага прыводзяцца словы, якія былі запазычаны зь беларускай мовы ў летувіскую й латыскую мовы (траціць, вабіць, раніца, пакута, хворы, кравец і інш.), ва ўкраінскую мову (бадзёры, шула і інш.).

«У зборніку зьмешчана дасьледваньне А. Бірылы на аналягічную тэму „Да пытаньня аб паходжаньні й разьвіцьці беларускае мовы"».

«М. Жыдовіч у сваім артыкуле „Да пытаньня аб устойлівасьці скланеньня назоўнікаў у беларускай мове» на канкрэтных прыкладах, узятых із старажытных пісьмовых помнікаў, дыялекталягічных матар'ялаў, літаратурных твораў XIX стагодзьдзя і сучасных пісьменьнікаў, паказвае ўстойлівасьць марфалягічнай сыстэмы назоўнікаў.

«У зборніку ёсьць дзьве працы на аналягічную тэму: Ю. Мацкевіча „Важнейшыя пытаньні беларускае дыялекталёгіі" і Н. Вайтовіча „Да пытаньня аб дыялектнай аснове беларускае літаратурнае мовы".

«Багатыя фактычныя дадзеныя, збор аргумэнтаваных матар'ялаў і назіраньняў над асаблівасьцямі мясцовых дыялектаў дазваляе Ю. Мацкевічу зрабіць вельмі важны вывад, што цэнтральныя беларускія гаворкі — дыялектная аснова беларускай нацыянальнай мовы».

Бясспрэчна, што «Працы Інстытуту мовазнаўства АН БССР» — гэта дакумэнты вельмі цікавыя з кажнага гледзішча. Аб іх шмат чаго змаглі-б сказаць нашыя моваведы пры бліжэйшым знаёмстве зь імі. Да гэтага часу, нажаль, бальшавікі чамусьці моцна высьцерагаюцца выпускаць «у людзі» плады свайго «навуковага» натхненьня.

Мы ўпэўненыя, што пры кампэтэнтным і дакладным знаёмстве з «Працамі» шмат чаго можна было-б дакінуць да скромнага пажаданьня, выказанага рэцэнзэнтам Александровічам у «Полымі»: «Хацелася-б, каб у навуковых працах па мовазнаўству была больш багатая й гібкая мова, бяз гэтых шурпатых выразаў: „разгаворная мова", „фарміруючайся"». Дакінуць можна было-б столькі да мовы «Прац», «шурпатае й нягібкае», колькі да самога зьместу, што адказвае «высокім патрабаваньням» расейска-марксыстоўскага вучэньня аб мове ды няпэўна стараецца падмацаваць сваім аўтарытэтам той жахлівы беларуска-расейска-савецкі жаргон, у які пераварылі бальшавікі прыгожую беларускую мову.

С. Я.

Канфэрэнцыя у Бангкоку

Ад 23 да 25 лютага сёлета ў сталіцы Тайлянду (Сіяму) Бангкоку адбывалася канфэрэнцыя створанага 8 сьнежня 1954 году Паўдзённа-Ўсходняга Азіяцкага Абароннага Пакту. У канфэрэнцыі прынялі ўдзел прадстаўнікі ўсіх васьмёх дзяржаваў, сяброў Пакту, паймённа: ЗША, Вялікабрытаніі, Францыі, Аўстраліі, Новай Зэляндыі, Пакістану, Філіпінаў і Тайлянду. Гэта была першая канфэрэнцыя Пакту пасьля яго ратыфікацыі паасобнымі дзяржавамі. Нарады канфэрэнцыі вяліся пры закрытых дзьвярох і абыймалі наступныя пункты парадку дня:

1. Прыгатаваньне абароны перад тэй ці іншай агрэсіяй на прасторы паўдзённа-ўсходняй Азіі,

2. Змаганьне з камуністычнай інфільтрацыяй і падпольнымі змоўніцкімі рухамі, якія загражаюць міру на гэтым прасторы,

3. Вывучэньне спосабу й мэтадаў для павышэньня гаспадарскай і сацыяльнай узроўні ў паўдзённа-ўсходняй Азіі,

4. Разбудова калектыўнай індустрыі Пакту.

Кароткі ўрадавы камунікат паведамляе, што восем дзяржаваў Пакту абмяняліся думкамі аб стане бясьпечнасьці ў паўдзённа-ўсходняй Азіі, стварылі **«Сталую Раду»** і **«Сталы Сакратарыят»** для каардынаваньня абароны супраць камунізму і змаганьня з падрыўнымі камуністычнымі рухамі ў некамуністычных азіяцкіх краінах.

З увагі на асабліва напружанае палажэньне на Далёкім Усходзе, што выражаецца ў вадкрытым збройным канфлікце за кітайскія астравы між Фармозай і кітайскім кантынэнтам з аднаго боку і ўзмоцненай камуністычнай інфільтрацыяй і актывізацыяй камуністычнай дывэрсіі ў некамуністычных краінах Азіі, палітычная апінія Захаду прывязвала да канфэрэнцыі вялікае значэньне і сачыла за ёй з належнай увагай.

Палажэньне на гэтым прасторы становіцца яшчэ болей грозным у сувязі з тым, што камуністычны Кітай, які інсьпіруе і падтрымлівае камуністычную інфільтрацыю ў некамуністычных краінах Азіі, увёў апошнім часам прымусовую трохгадовую вайсковую службу для мужчын ад 18 да 22 год жыцьця. Факт паклiканьня новых двух з палавінаю мільёнаў юнакоў у кітайскую камуністычную армію становіць паважную загрозу для слаба ўзброеных некамуністычных краінаў Азіі, моцна падмінаваных камуністычнай інфільтрацыяй знутра. Апрача гэтага, Пэкін цяпер плянуе стварэньне «азіяцкай дабравольнай арміі» пад камандаваньнем «гэроя вызвольнай вайны» ў Карэі генэрала Лію-По-Чэнга у сіле аднаго мільёна жаўнераў, у склад якой уваходзілі-б 500 тысяч Кітайцаў, па 100 тысяч Ветнамцаў і Паўночных Карэйцаў і па 50 тысяч Тайляндцаў, Бірманцаў, Маляйцаў і Філіпінцаў. Заданьнем гэтай арміі мае быць «вызваленьне Азіі ад каляніяльных агрэсараў».

Палажэньне ў паўдзённа-ўсходняй Азіі моцна ўскладняюць яшчэ дзяржавы блёку Калёмбо (на гэтым прасторы Індыя, Бірма, Цэйлён і Інданэзія), якія ў змаганьні між камуністычным Усходам і антыкамуністычным Захадам абвесьцілі поўную нэўтральнасьць. Справа, аднак, у тым, што нэўтралітэт гэтых краінаў зьяўляецца шкодным для Захаду, а выгадным для камуністых. Гэтыя краіны ўважаюць палітыку камуністычнага Кітая, як і камуністычныя падрыўныя рухі ў некамуністычных краінах за натуральнае імкненьне народаў Азіі да поўнай незалежнасьці і вызваленьня з пад эўрапэйскага і амэрыканскага каляніялізму, а супрацькамуністычную інтэрвэнцыю заходніх дзяржаваў на азіяцкім прасторы — за абарону і ўзмацненьне гэтага каляніялізму. Такім чынам краіны блёку Калёмбо, будучы фармальна нэўтральнымі, фактычна-ж зьяўляюцца спадарожнікамі камунізму.

Аснаўной праблемай нарадаў у Бангкоку было пытаньне мэтазгоднасьці спосабаў і мэтадаў у супрацькамуністычнай абароннай акцыі ў паўдзённа-ўсходняй Азіі. Канфэрэнцыя сьцьвердзіла, што камуністычная загроза выступае на гэтым прасторы ў дзьвюх формах: у форме адкрытай кітайскай агрэсіі, якая мела месца ў Карэі, Ветнаме, а цяпер вядзецца супраць кітайскіх астравоў, што знаходзяцца пад уладаю Чан-Кай-Шэка, і ў форме рэвалюцыйна-падрыўной акцыі зь сярэдзіны. Усе ўдзельнікі нарадаў былі згодныя ў тым, што нутраная камуністычная інфільтрацыя і падрыўная акцыя ёсьць небясьпечнейшая за адкрытую агрэсію. Найважнейшай зброяй у змаганьні з абедзьвюма формамі камуністычнай загрозы канфэрэнцыя вызнала падняцьце гаспадарскай узроўні і жыцьцёвага стандарту азіяцкіх краінаў і абарону асабістай свабоды іхнага насельніцтва.

У часе канфэрэнцыі адбылася нарада міністраў замежных справаў ЗША Дальлеса і Вялікабрытаніі Ідэна ў справе Фармозы. На жаль, узгадненьне ў гэтай справе ня было дасягнутае. Вялікабрытанія асталася пры сваей думцы, што прыбярэжныя астравы Кэмой, Матсу і Нанчы, бараніць якія забавязаліся ЗША, павінны быць аддадзеныя Кітайскай Народнай Рэспубліцы.

Канфэрэнцыя ў Бангкоку ніякіх прынцыповых пастановаў ня прыняла, каб гэтым не замыкаць дзьвярэй для прыступленьня да Пакту іншых азіяцкіх краінаў. Яна толькі лішні раз выявіла вельмі сур'ёзнае палажэньне ў паўдзённа-ўсходняй Азіі і зактуалізавала пякучую патрэбу больш станоўчай і энэргічнай абароны перад камунізмам.

X

АД РЭДАКЦЫІ

Наступны нумар «Бацькаўшчыны» выйдзе падвойным зь месячным дадаткам «Каласкі» і будзе прысьвечаны 37-ай гадавіне абвешчаньня дзяржаўнай незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі.

ВЫПІСВАЙЦЕ, ЧЫТАЙЦЕ Й ПАШЫРАЙЦЕ БЕЛАРУСКІЯ КНІЖКІ — — ВЫДАВЕЦТВА «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»!

Праклятай памяці Картуская Бяроза

У якіх толькі канцэнтрацыйных лягерах ня прыйшлося цярпець Беларусам за апошнія дзесяцігодзьдзі? Аб усіх шмат пісалася. Гэта былі або апісаньні дакумэнтальнага тыпу, або проста ўспаміны тых, каму ўдалося перажыць той ці іншы лягер.

Аб адным-жа з такіх лягераў, а ў якім якраз Беларусы складалі вялікі працэнт, у нас пісалася няшмат, а маладзейшае пакаленьне аб ім наагул мала што ведае. Гэта быў польскі канцэнтрацыйны лягер у Картускай Бярозе на Палесьсі.

Калі аб ім мала пісалася, дык гэта не таму, што гэты лягер быў мала ведамы, ці што ўмовы вязьняў там былі лепшыя, чымся дзе-небудзь. Перадусім у перадваеннай Польшчы пісаць аб ім нельга было, а асабліва нам, Беларусам. З надыходам-жа вайны — прыйшлі іншыя лягеры: савецкія, нямецкія . . . і ўжо Бяроза сталася не актуальнай.

Польскія афіцыйныя дзейнікі заўсёды стараліся затушоўваць скандалічны факт існаваньня гэтага лягеру. Але ўжо ў 1941 годзе польскі журналісты Станіслаў Мацкевіч (Цат) выдае ў Лёндане «Гісторыю Польшчы» (ад 1918 да 1939 году), у якой пару бачынак прысьвячае Бярозе. Сёлета-ж у польскім незалежным дыскусійным двутыднёвіку „Zaczyn" праз тры нумары друкуецца вялікі артыкул В. Б. Кука «Ад Берасьця да Бярозы». Артыкул гэты тым важнейшы, што ён базуецца на рапарце былага галоўнага каманданта польскай паліцыі, генэрала К. Заморскага й на выясьненьнях былага польскага прэм'ера, ген. Ф. Славой-Складкоўскага.

Апіраючыся на дзьве вышэй названыя крыніцы, мы пастараемся, наколькі гэта дазваляе размер газэтнага артыкулу, падаць нашым чытачом запраўдныя факты адносна Бярозы.

Вось-жа яшчэ на пачатку В. Б. Кук зазначае, што:

«Берасьце (дзе былі ўвязьненыя праваднікі апазыцыі — А. Г.) і Бярозу прыдумалі людзі, якія дайшлі да ўлады сілай, а ня могучы яе замацаваць дэмакратычным шляхам, так як бальшыня грамадзтва была супраць іх, ужывалі мэтады НКВД і Гэстапо.»

Ніякае апісаньне пекла Бярозы не заменіць тае часткі рапарту ген. К. Заморскага, дзе гаворыцца аб псыхічным стане паліцыянтаў пасьля адбыцьця службы ў лягеры.

«Людзі (паліцыянты — А. Г.), што адтуль выходзілі, не маглі йсьці ў нутраную службу. Яны былі колькі месяцаў у Жырардове, каб: 1) самым забыцца аб асабістых перажываньнях у службе Бярозы, 2) каб забыцца ўжываных там мэтадаў. І толькі тады я ім даваў прыдзелы на пастарункі. Паміж гэтага былі тры выпадкі самагубства сярод паліцыянтаў, якія хварэлі нэрвова пасьля Бярозы». У канцы рапарту ён дадае: «. . . Больш у справе Бярозы ня ведаю нічога, як толькі тое, што запраўды людзі пасьля пару месяцаў службы, выходзілі адтуль зьдзічэлымі, што паказвае на ўмовы, якія там існавалі». („Zaczyn" № 2/41).

Гэтак гаворыць сам галоўны камандант польскае паліцыі. І нельга забывацца, што гэта гаворыцца аб паліцыянтах, якія неслі службу ў лягеры. Калі-ж яны пільнуючы вязьняў выходзілі адтуль зьдзічэлымі пасьля пару месяцаў і некаторыя канчалі самагубствам, дык што-ж тады казаць аб самых вязьнях, якія туды пасылаліся не на пару месяцаў!

Канцэнтрацыйны лягер у Картускай Бярозе быў падпарадкаваны палескаму ваяводзе Костку-Бернацкаму. Усім было вядома, што гэты чалавек быў хваравбліва садыстым. «Ён зь любасьцяй, кажа С. Мацкевіч, прыдумваў пыткі і з праўдзіва дэгэнэрацкай любасьцяй называў іх пяшчотнымі назовамі, як «гімнастыкай», «рэгулямінам і г. д.» Такая «гімнастыка» заключалася ў тым, што вязьням у прысеўшай пазыцыі і з паднятымі ўверх рукамі загадвалі хадзіць, бегаць, узыходзіць і зыходзіць з сходаў на працягу сямі гадзінаў бесь перапынку. Прыгэтым паліцыянты білі іх па зьверску палкамі. Іншая-ж «гімнастыка», аб якой расказваў Мацкевічу Сьвяжэўскі, была ня менш страшнай: на новабудаваную шасу, пакрытую дробнымі каменьчыкамі, выгналі групу вязьняў, паставілі іх на калені й загадалі пасоўвацца наперад; паліцыянты-ж увесь час білі іх палкамі да што 20 мэтраў загадвалі цалаваць гэтыя палкі, і гэтак група нешчасьлівых мусіла пасоўвацца два кілямэтры.

У Бярозе, апрача палітычных вязьняў, былі таксама й крыміналістыя, якія пераважна выконвалі функцыі дыжурных заляў, інструктараў «гімнастыкі» й г. д. Біцьцё трывала цэлы дзень, — кажа Мацкевіч. І калі паліцыянты білі ўсіх, дык крыміналістыя яшчэ ў сваю чаргу білі палітычных.

Іншай, ужо арыгінальнай, рысай гэтага лягеру была забарона гаварыць міжсобку. За адно сказанае слова вязьня замыкалі ў арэшт, дзе пры адчыненых вокнах у часе марозу, ён мусіў сядзець на сьцюдзёным бэтоне, з голымі нагамі й толькі ў кашулі й калесонах; церазь дзень ён атрымоўваў палову дзённае турэмнае порцыі і праз шэсьць дзён і начэй што поўгадзіны мусіў мэльдаваць у вакно: „panie komendancie, melduję posłusznie . . ."

Яшчэ адной арыгінальнасьцяй была забарона маліцца, хрысьціцца, насіць на шыі мэдалікі й крыжыкі. Гэтыя правіны караліся таксама біцьцём. І як ня дзіўна, але ў гэткіх выпадках, навет тыя, што ніколі ня верылі ў Бога, пачыналі быць шчыра веруючымі.

Аб усіх гэтых зьдзеках навонкі цяжка было даведацца, таму што калі каму ўдавалася быць вольным, дык пры выпушчаньні яму наказвалася: «Калі будзеш штось гаварыць, дык напэўна сюды яшчэ раз і тады . . .» А так, кажа Мацкевіч, як Бяроза ня была месцам ізаляцыі, а папросту месцам пытак, дык такое абяцаньне мела сваю вагу.

Можа хто й падумае, што Мацкевіч які сам быў вязьнем у Бярозе, спэцыяльна ў чорных хварбах малюе ўмовы гэтага лягеру. Аднак-жа словы Мацкевіча падмацоўвае хаця-б цытаваны ўжо напачатку рапарт ген. Заморскага. Да гэтага нельга таксама забывацца, што з Мацкевічам, дзякуючы яго сувязям, лепш абыходзіліся, чым зь іншымі вязьнямі. Ён сам дасло́ўна кажа:

«Зрэштай мяне асабіста ня білі й я вельмі далёкі ад уважаньня Бярозы за найбольш асноўны пункт абвінавачаньня супраць Рыдза й Славоя. Хай-бы сабе мелі не адну, а дзесяць Бярозаў, але каб затое ўмелі разьвязаць праблему нацыянальнай абароны й замежнай палітыкі».

Нам, Беларусам, хапіла й аднэй Бярозы. Колькі нашых самых лепшых людзей адтуль не вярнулася, або паварочаліся поўнымі калекамі й няздольнымі болей да нармальнага жыцьця! А за што? На гэта часткава дае адказ той-жа Мацкевіч, кажучы, што «хапіла помсты якогась паліцыянта ці гмінага пісара, каб пасадзіць кагось у Бярозу». Але да гэтага адказу яшчэ трэба дадаць, што ўжо найменшая рыса беларускай нацыянальнай сьведамасьці магла стацца прычынай такое помсты з боку паліцыянта й пісара. А найбольш крыўдным было тое , што «культуртрэгеры» ў васобах польскіх паліцаяў, войтаў, пісароў і старостаў у гэтых нацыянальных праявах ня бачылі нічога іншага, як камунізм. У 1939 годзе, калі зьнікла польская ўлада, усе вязьні Бярозы маглі вярнуцца дадому, толькі беларускім лёс судзіў іншае. Бальшыню зь іх, пасьля нейкага часу, арыштавалі бальшавікі. І поўна-ж не таму, што яны ў Бярозе за камунізм цярпелі, а якраз таму, што з гэтым камунізмам ня мелі нічога супольнага, бо былі беларускімі патрыётамі.

Пішучы аб Бярозе, мы зусім ня мелі на мэце штучнага адкапваньня мінуласьці з мэтай паглыбленьня ненавісьці Беларусаў да Палякаў. Зусім ясна, што ў Бярозе Палякі гэтаксама цярпелі, як і Беларусы. І зразумела, што ўвесь польскі народ ня можа панесьць адказнасьці за тое, што іхныя цеміяры й авантурнікі натварылі на г. зв. «крэсах всходніх». Мы толькі хочам падкрэсьліць, з чым, думаем, згодзяцца й усе чэсныя Палякі, што садыстым ды іншым дэгэнэратам тыпу Косткі-Бэрнацкага, што сяньня ў лёнданскім «Зьвёнзку зем всходніх» мрояць аб павароце на свае месцы кацікаў на «крэсах всходніх», у будучай Беларусі месца ня будзе.

А. Галубіцкі

НЕ ПАВІННА БЫЦЬ АНІВОДНАГА БЕЛАРУСА НА ЧУЖЫНЕ, ЯКІ-Б НЯ БЫЎ ПАДПІСЧЫКАМ, ЧЫТАЧОМ І ПАШЫРАЛЬНІКАМ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ» І ЕЙНЫХ КНІЖНЫХ ВЫДАНЬНЯЎ!

Білянс нашага падарожжа у Маскву

Ад Рэдакцыі: Ніжэй перадрукоўваем артыкул амэрыканскага журналістага Кінсбэры-Сьмітса, які паявіўся ў амэрыканскай прэсе, пра ўражаньні трох амэрыканскіх журналістых — Вільяма Гэрста, амэрыканскага выдаўца, Кінсбэры-Сьмітса, кіраўніка эўрапэйскага бюра «Інтэрнэйшэнэл Ньюс Сэрвіс» і Фрэнка Кэнніффа, асыстэнта Гэрста, якія мелі некалькі інтэрвью з савецкімі верхаводамі ў Маскве.

*

Чаму кіруючыя савецкія мужы наважыліся размаўляць зь Вільямам Гэрстам і двума журналістымі, якія былі зь ім разам, і якія пазытыўныя вынікі, калі такія ёсьць наагул, прынесла гэтая запраўды дзіўная журналістычная місія да Масквы?

Магчыма, дзевяць сяброў усяўладнага прэзыдыюму цэнтральнага камітэту камуністычнай партыі Савецкага Саюзу могуць даць правільны адказ на гэтае пытаньне. Апрача гэтай малой групы савецкіх верхаводаў, усе іншыя могуць аправаць толькі здагадкамі. Я маю таксама толькі здагадкі, якая таксама можа быць зусім хвальшывай.

Я веру, прынамся, што савецкія правадыры сваімі прымірлівымі выясьненьнямі, якія яны нам далі, хацелі аслабіць уражаньне ад вайстрых нападаў, якія былі скіраваныя супраць ЗША іхным міністрам замежных справаў Молатавам і старшынёй рады міністраў Булганінам. Я тэй думкі, што вайстрата гэных нападаў супраць Амэрыкі выходзіць з тых меркаваньняў, каб перад савецкім насельніцтвам знайсьці ахвярнага казла на пастанову ўзноў сканцэнтравацца на цяжкой прамысловасьці за кошт прадукцыі тавараў шырокай патрэбнасьці.

Савецкі народ ня дурны, ён ведае, што абазначаючь гутаркі аб неабходнасьці зрабіць больш націск на адбудову цяжкай прамысловасьці: гэта значыць менш масла (а я сказаў-бы хлеба — дапіска складальніка) і, праўдападобна, больш гармат. Гэта мусіць прырода пачараваць народ. Гэтыя захады ня былі зробленыя для таго, каб падняць папулярнасьць новага савецкага ўраду.

З гэтай прычыны савецкае кіраўніцтва пастанавіла раскачаць прапаганду, каб выклікаць страх перад вайной. Таму гаворыцца пра «агрэсыўныя намеры амэрыканскіх імпэрыялістых». Крэмль патрабуе злачынцу і выбірае заўсёды з асаблівым задаваленьнем для гэтай ролі дзядзьку Сэма.

Тымчасам маскоўскія вяльможы ня хочуць занепакоіць Задзіночаныя Штаты да апошняй меры, бо амэрыканскі ўрад можа прыйсьці да пастановы, што ён патрабуе яшчэ некалькі далейшых абаронных пунктаў навакол Савецкага Саюзу. Таму пастанавілі ў Маскве прысутнасьць вядучага амэрыканскага выдаўца выкарыстаць для таго, каб выставіць курс коэгзыстэнцыі і пажаданьне палепшаньня дачыненьняў.

Я вярнуўся з Масквы з уражаньнем, што савецкія дзяржаўныя мужы зусім шчыра думаюць пра коэгзыстэнцыю і палепшаньне дачыненьняў із Задзіночанымі Штатамі Амэрыкі. Не зь якіх-небудзь гуманістычных матываў. Не таму, што яны больш не надзеюцца, што аднаго дня дасягнуць камуністычнага сусьветнага пананаваньня. Не — проста таму, што яны маюць здаровы рэспэкт перад сілаю Амэрыкі, бо яны пакуль што не жадаюць распачаць рызыкі вайсковай спробы сілаў із Задзіночанымі Штатамі.

Мікіта Хрушчоў, старшыня камуністычнай партыі і найбольш дынамічная асабістасьць, якую мы толькі маглі сустрэць сярод савецкай герархіі, сказаў цалком нядвузначна, што Савецкі Саюз, прынамся цяпер, імкнецца да абмежаваньня змаганьня за сусьветнае камуністычнае пананаваньне, хоць яно й праводзіцца ўсімі спосабамі, выключаючы вайну.

Цяпер да пазытыўных вынікаў нашых размоваў, калі наагул такія ёсьць. У нашым першым інтэрвью зь міністрам замежных справаў Молатавам Гэрст падчыркнуў значэньне перамір'я, каб умагчыміць эвакуацыю Тачэнскіх астравоў. Молатаў на гэта адказаў, што калі-б нацыянальныя Кітайцы хацелі гэтыя астравы пакінуць, то «наўрад ці хто-небудзь у гэтым будзе ім перашкаджаць». Заходнія дыплёматы сказалі нам пасьля, што гэта, на іхную думку, была найважнейшая частка нашага інтэрвью з Молатавам. Тыдзень пазьней распачалася эвакуацыя пад ахаронай амэрыканскай флёты і пры гэтакіх умовах была дадзеная да канца, што практычна раўназначна зь перамір'ем. Ці мела што-небудзь супольнае інтэрвью з Молатавам? У кажным выпадку заходнія паслы ў Маскве былі такой думкі.

Мы выкрылі блеф старшыні рады міністраў Булганіна ў сувязі з заўзятай акцыяй савецкага ўраду што да абмежаваньня вадародных і атамным бомбаў. Ён сказаў, што Савецкі Саюз не жадае ніякага пагадненьня, якое перадбачае абмежаваньне досьледаў над выбухамі атамнай бомбы. Для дыпламатаў гэта абазначае, што Саветы яшчэ не дасягнулі размеру амэрыканскіх запасаў. Нашыя заявы супраць савецкіх вяльможаў, у якіх мы заявілі, што толькі савецкая палітыка, а ніякія іншыя «агрэсыўныя» амэрыканскія намеры, прымушае да адбудовы заходняй абароны, былі надрукаваныя ў савецкай прэсе і пададзеныя праз маскоўскае радыё. Гэта былі пазытыўныя вынікі. І калі некалькі значных дзяржаўных мужоў і дыпламатаў Захаду ня мелі намеру нас толькі пацешыць, дык гэтыя вынікі былі значныя.

АБЕСТКА

Гэтым падаю да ведама свой **новы адрас:**

Vitaly Kazan,
56 Lockwood Ave.,
Stamford, Conn., USA.

ЮРКА ВІЦЬБІЧ

Плыве з-пад Сьвятое Гары Неман

(Працяг)

III

«Ня першы раз і не апошні мусіць
баліць душа, і рады не дасі.
Сьніцеся мне вы, рэкі Беларусі
і ты журботная вазёраў сінь.»
Уладзімер Дудзіцкі

Значная частка гарадоў, мястэчак і вёсак на Беларусі набыла свой назоў ад шматлікіх у нас рэкаў і вазёраў. Гэта зразумела, бо паводля абліччэньня нашага навукоўца Бурбіса, агульная даўжыня беларускіх рэкаў складае 26 тысяч кілямэтраў. Гэта зразумела таксама таму, што калі ў гісторыі чалавецтва наагул існавалі рачныя цывілізацыі, дык і ў нас рэкі зьвяляліся першымі гістарычнымі шляхамі. Яшчэ за 6 стагодзьдзяў да Нараджэньня Хрыстовага сустракаецца ў навуковых крыніцах тагачасны Барысфэн, а цяпер Дняпро. Пасьля Гэрадот прыгадвае ў сваёй «Мэльпамэне» Дзьвіну, а Палескае Лядавіковае Возера, рэшткам якога зьяўляецца возера Князь або Жыд, гэтак і ўвайшло ў гісторыю зямлі пад назовам Гэрадотазага Мора. Пазьней вядомы «Шлях з Варагаў у Грэкі», што злучаў па Днякры, Ловаці і Волхаву Балтыцкае мора з Чорным. Аднак да другое паловы 10 стаг. гэты шлях меў іншы напрамак, аб якім зазначае летапісец: «Двина идет на полунощье и внидет в море Варяжское. Темже и из Руси может ити по Двине в Варяги». Таксама знайшлі адбітак у гісторыі нутраныя водныя шляхі, як напрыклад, «путь на Радимиче» — Сож. Значаньне ўсіх гэтых водных шляхоў нагэтульні вялізнае, што ні адзін навет вялікі горад, як Кіеў, Полацак, Ноўгарад, Смаленск ня ў стане былі накінуць ім свайго назову. Наадварот, рэкі накідвалі свой назоў гарадом, што паўставалі на іх. Ува ўсякім разе ня Дзьвіна ад Дзьвінску і ня Піна ад Пінску. Дарэчы, шмат хто ў Надзьвіньні і ня ведае пра свой-жа беларускі Пінск, але скрозь можна пачуць у ім песьню:

Цягне Янка наш віціну
Ды кляне ён рэчку Піну.

Нельга ўявіць сабе Беларусь без вазёраў. Хто ня ведае пачатку «Возера» Максіма Багдановіча?

У чарцы цёмнай і глыбокай
Плешча, пеніцца віно;
Хмелем сьветлым і халодным
Калыхаецца яно.

Ня менш прыгожа прыгадаў аб вазёрах Міхась Машара:

У сініх балот ёсьць крыніца,
Там семдзесят восем вазёр,
Там пробуе ноч утапіцца
Даждждом ападаючых зор.

Запраўды Віленшчына налічвае каля 400 вазёраў, а на Віцебшчыне іх больш за 2500. Аднак, акрамя паэтычнае прыгожасьці, адбілася ў нашых вазёрах і суворая, мужная проза. Калі рэкі мелі значаньне гістарычных шляхоў, дык вазёры вялізарнае вайскова-стратэгічнае.

Яшчэ Райнгольд Гайдэнштайн прыгадвае, што Беларусы, байкатуючы польскі сойм, спрабуюць час ягонага скліканьня адцягнуць да вясны, спасылаючыся на свае рэкі, вазёры і балаты, якія, адтаўшы, адразу стрымлівацць актыўную зімовую вайсковую дзейнасьць Масквы. Не дарма таксама Іван Грозны, акупаваўшы Беларусь, пабудаваў каля ейных рэкаў і вазёраў шмат замкаў, для якіх характэрны замак Суша, што паўстаў у 1566 г. на высьпе аднайменнага возера. У гэтай моцнай каменнай цьвярдыні знаходзілася 6 тысяч стральцоў, 23 гарматы, 132 гакоўніцы, 123 доўгія рушніцы, 100 бочак пораху і 4822 жалезныя ядры. Усё-ж праз тры гады пазьней, за пяць вёрст ад Сушы, на беразе возера Пола адбылася заўзятая бітва гэраічнага беларускага аддзелу з расейскімі захопнікамі. Пасьля яе паўстаў на ўзгорку над возерам Пола вялікі гранітавы крыж з прачулым надпісам:

1569
Тут пали в поле 200 жавнир во Христу
поставил по битве, по зари . . .

У 1939 г. мне давялося шукаць гэтага крыжа і, трапіўшы ў Сокарава, з болем пераканаўся, што ў 1932 г. бальшавікі, пракладаючы шасу паміж мястэчкамі Вулай і Бачэйкавым, падарвалі яго аманалам. Чаму ты ня рынулася на іх тады, радзімае Пола? Відавочна цяпер усё значаньне вазёраў для нашых продкаў, як і зразумела чаму гарадзішчы і замкі, што паўставалі каля іх, найчасьцей атрымлівалі іхні назоў. І ня выпадкова таму пяе наш народ:

Вада даражэй мёду і віна.

Аднак закон аб наданьні рэкамі і вазёрамі свайго назову гарадом, мястэчкам і вёскам не заўсёды пашыраецца на рэчкі, назоў якіх часта мае адваротнае паходжаньне. Бязумоўна трэба мець на ўвазе, што калішнія паўнаводныя рэкі зь цягам часу зьмялчэлі, ператварыўшыся ў цяперашнія рэчкі, як напрыклад Палата. Хаця ўжо той-жа Гайдэнштайн (16 стаг.) называе Палату «невялічкай рэчкай», але затое археолёгі знайшлі ў ейным рэчышчы рэшткі вялікага чаўна часоў Рагнеды (10 стаг.), а ў курганох на ейным узьбярэжжы дыргемы — арабскія грошы, якія пацьвярджаюць, што Палата зьяўлялася водным гістарычным шляхам. Таксама трэба ўлічваць, што глыбокія і хуткія рэчкі з стромкімі берагамі, абараняючы сабой замак, надавалі яму імя, як Віцьба Віцебску. Але ўва ўсякім разе не ад Крывічанкі атрымаў свой назоў Крычаў, не ад Лідзейкі Ліда, не ад Ваўкавыі Ваўкавыск і гэтак далей аж да вельмі характэрнага ў гэтым сэнсе назову Воршы. Паказальна, што народная гістарычная песьня прыгадвае ня рэчку Варшыцу, а горад Воршу:

Масква стала наракаці,
места Воршу пакідаці,
а як з Воршы уцякалі
рэчку невялічку праклінаді:
— Бадай ты, рэчка, сто лет высыхала,
як нашая слава тутака прапала.

Дарэчы, з часу тае зацятае бітвы мінула 390 год, але ня высахла дагэтуль і ніколі ня высахне невялічкая Варшыца.

Каб не заблудзіцца паміж шматлікімі геаграфічнымі назовамі, што паходзяць ад рэкаў і вазёраў, лепш прыгадваць іх у сувязі з басэйнамі Дзьвіны, Дняпра, Нёмана і Віслы. Аднак і гэтую парадкавасьць распачынае найвыдатнейшы ў нашай гісторыі горад.

У кажнага народу, акрамя ягонае сучаснае сталіцы, ёсьць свой сьвяты Аахэн, які ён любіць і шануе. Для Беларусаў ім зьяўляецца Полацак — калыска нашае культуры і дзяржаўнасьці. Горад, адпорнасьць якога адбіла скандынаўская сага ў сваёй прыпеўцы — Ударылі ў мячы! Горад, што займеў імя, як сьцьвярджае «Пачатны Летапіс»: «. . . дзеля рэчкі, што ўцякае ў Дзьвіну, іменем Палата». Горад, што далучыў, як сьветчыць яшчэ «Слова аб палку Ігаравым» да агульнага назову свайго народу — Крывічы, яшчэ мясцовы назоў — «грозныя палачане». Горад Рагвалода. Рагнеды-Гарыславы, Брачыслава, Усяслава Вялікага, Еўфрасіньні-Прадславы, Лазара Богуша, дойліда Івана, Францішка Скарыны. Горад, у якім, трапіўшы на абмытае крывёю прашчураў узвышша Верхняга замку, дзе стаіць Сьвятая Сафія, а ўнізе ўцякае ў Дзьвіну Палата, скідаеш з галавы шапку.

Неяк у часе вайны апоўначы закінуў мяне сьляпы лёс у Полацак. Навет у дзень ня лёгка знайсьці адпаведны кірунак у горадзе, ад вуліц якога засталіся толькі коміны ды падмуркі, але тым цяжэй гэтае ў пахмурную кастрычніцкую ноч. Ня зірне з вакна выпадкова ўцалелае хаты на вуліцу забароненае сьвятло, ня сустрэнецца ў таксама забароненым для руху гадзіны і падарожны. Не аднойчы наведываў я перад тым Полацак, але цяпер пасьля доўгага блуканьня бездапаможна прысеў на ганку спаленае бальшавікамі хаты. Няўтульным здаўся мне ягоны халодны камень і ўсё-ж лепш тут дачакацца досьвітку, чым трапіць пад кулю нямецкага патруля. Мяне вакол апанавала цемра, якую высака нада мной перасякалі

Мікола Равенскі

У ДРУГУЮ ГАДАВІНУ СЬМЕРЦІ

Два гады таму, 9-га сакавіка 1953 году, памёр на чужыне шырака ведамы на Бацькаўшчыне й на эміграцыі беларускі кампазытар, тэарэтык музыкі, незраўнаны знаўца фальклёру і харавы дырыгент — Мікола Равенскі. Ягоны жыцьцёвы шлях — гэта прыклад адданасьці мастака свайму народу.

Мікола нарадзіўся ў 1886 годзе ў вёсцы Засусьле былое Менскае губэрні. Ужо змалку ён чуў нястрыманы пацяг да музыкі. Бацька ягоны, безьзямельны селянін, працаваў садоўнікам у вабшарніка, і матар'яльна ня мог здабыцца, каб даць асьвету здольнаму сыну. Аднак якраз здабыцьцё асьветы ды праца на музычным полі былі мэтай ужо малога Міколы. Ён вучыцца саматужна й ступенька заступенькай рухаецца наперад. Яшчэ падроскам ён пападае ў Менск, дзе зарабляе на жыцьцё сьпяваючы ў архірэскім хоры. Пры гэтым ён не пакідае вучыцца. У Менску ён здае эгзамены за сярэднюю ніка музыкі ў Наваградку. Але гэта не асьвету й атрымоўвае становішча настаўзадавальняе Равенскага й ён дабіваецца стыпэндыі на вышэйшы курс для дырыгентаў у Пецярбургу, які канчае ў 1916 г. Змабілізаваны, ён займае даволі паважныя інтэнданцкія становішчы, ведамы з свае сумленнасьці. Пасьля рэвалюцыі Равенскі варочаецца ў Менск, дзе адразу ўключаецца ў нацыянальную працу на музычнай ніве. Ён выкладае музыку ў сярэдніх школах, кіруе харавымі гурткамі, зьбірае й апрацоўвае народны песенны матар'ял, — але й заадно працягвае асьвету. Ён запісваецца ў Маскоўскую Кансэрваторыю, якую й канчае, ня гледзячы на ўвесь навал працы й вельмі цяжкія матар'яльныя ўмовы. Ад 1926 году ён становіцца выкладчыкам тэарэтычных дысцыплінаў у Менскім Музычным Тэхнікуме, а ад 1931 году ў Беларускай Дзяржаўнай Кансэрваторыі.

Акрамя апрацоўкі беларускага фальклёру, Мікола Равенскі напісаў таксама рад арыгінальных твораў. Ягоным капітальным творам была опэры «Браніслава», напісаная ў 1928 годзе на лібрэто зьнішчанага бальшавікамі паэты Ул. Дубоўкі. Сюжэтам опэры была гаротная доля дзяўчыны Браніславы на службе ў пана. Бальшавікі аднак расшыфравалі ўтоеную ідэю опэры, пазнаючы ў Браніславе акупаваную Беларусь, а ў пане — самых сябе. Опэра была адразу-ж сканфіскаваная, а аўтару цудам удалося ўратавацца ад высылкі.

Усе знаўцы музыкі падзіўляюць майстроўства апрацовак народных песьняў Міколам Равенскім. Ягоныя собскія творы гэтаксама блізкія сэрцу Беларуса. На месцы адцеміць, што на працягу свае дзейнасьці пад бальшавікамі, Равенскі не напісаў ніводнага паклоньніцкага твору акупантам. Калі-ж да гэтага змушалі абставіны, ён, пры ўсёй сваёй сьціплясьці, здабываўся на крок, сьмеласьць якога ён мог у кажную хвіліну аплаціць жыцьцём. Вось характэрны прыклад. Атрымаўшы заказ на песьню ў чэсьць гадавіны г. зв. вызваленьня Беларусі з пад белапалякаў, Равенскі напісаў г. зв. «Ліпнёвы Гымн» на словы таго-ж Ул. Дубоўкі, у якіх вонкава нельга было знайсьці ніякага ідэйнага ўхілу. «Ліпнёвы Гымн» быў выкананы падчас урачыстай акадэміі ў найвялікшай залі Менску. Публіка была заскочаная: замест радасьці й энтузіязму, песьня пакідала цяжкое, напружанае пачуцьцё чаканьня. Гэта быў свае асаблівы пратэст кампазытара супраць зьмены аднэй акупацыі другой. Бальшавікі адразу-ж спахапіліся й сканфіскавалі манускрыпт песьні. Зрабілі яны гэта ціха, бяз шуму.

НКВД не пакідала ніколі Равенскага ў супакоі. Першы арышт кампазытара адбыўся ў сувязі з разгромам Менскага Работніцкага Клюбу, які бальшавікі лічылі адным з важнейшых цэнтраў нацдэмаўскага руху. Кіраўніком Клюбу быў Равенскага брат. Гэты апошні быў імі неўзабаве расстраляны. Кампазытар быў выпушчаны, але ад гэтага часу ён быў пад сталым наглядам НКВД. Яго выклікалі, дапытвалі, загадвалі сачыць за сябрамі-кампазытарамі. Свайго аднак яны не дасягнулі — Мікола Равенскі ніколі ня стаўся паслушным агентам.

Вайну перажываў Мікола Равенскі на Беларусі. Частка ягоных, несканфіскаваных бальшавікамі твораў згарэла пры наступе Немцаў. Аднак ён, як тая пчала, працягваў працу, творачы новыя й новыя творы. Акрамя апрацоўкі народных песьняў, ён стварыў рад глыбока нацыянальных твораў, як «О, Беларусь, мая шыпшына», «Пагоня», «Жалобны марш» і г. д. Ён напісаў таксама музыку для праваслаўнай літургіі, пабудаваную поўнасьцяй на народных тэмах.

Не зламала кампазытара й эміграцыя. Яшчэ ў вельмі цяжкіх умовах у 1946 годзе, ён зарганізаваў Жаночы Ансамбль, які стаўся слаўным па ўсёй Нямеччыне. Ягоны мяшаны хор з 40 асобаў карыстаўся ня меншай папулярнасьцяй. Не пакідаў ён і творчай працы: за час эміграцыі ён напісаў некалькі вартасных твораў для фартэпіяна, іскрыпкі й цэлы рад вакальных. Урэшце, пераехаўшы ў Бэльгію ў 1950 годзе, ён зарганізаваў Беларускі Студэнцкі Ансамбль, які ўжо даў канцэрты ў 4-х эўрапэйскіх сталіцах, знаёмлячы заходні сьвет зь беларускай музыкай і нацыянальна-вызвольнымі імкненьнямі нашага народу. За 5 год свайго існаваньня Беларускі Студэнцкі Ансамбль мае за сабою больш за 60 выступаў, і насьпяваў дасюль 12 грамафонных плітак. Таксама ўжо выходзіць з друку зборнік твораў Равенскага, загалоўлены «Ад родных ніў».

Навет цяжка хворы, Мікола Равенскі не пакідаў працы. Ейным заключальным акордам быў вакальны твор «Мой родны кут», поўны тугі й болю за зьняволеную Беларусь.

9-га сакавіка 1953 году ён ціха адыйшоў ад нас, пакідаючы за сабою векапомную спадчыну.

Імя Міколы Равенскага шырака ведамае па ўсёй Беларусі. Ня выкараніць яго бальшавіком, якія ня могуць выбачыць яму ягонай варожасьці да чужога беларускаму народу камунізму, ягонай адданасьці свайму народу, у нацыянальнае й сацыяльнае вызваленьне якога ён верыў да апошняе часіны жыцьця. Сьхілім-жа ўсе разам галовы перад гэтай сьветлай постацяй змагара, магілу якога занясло на далёкую чужыну змаганьне за волю Беларусі.

У. С.

Аб рэальнай арыентацыі Палякаў

Мы ўжо некалькі разоў пісалі аб палітычных канцэпцыях у дачыненьні да Беларусаў выдаванага ў Швэцыі польскага месячніка «Наш Знак», які зьяўляецца ворганам польскіх «людоўцаў» («Польске Стронніцтво Людовэ» — Польскае Сялянскае Згуртаваньне) Станіслава Мікалайчыка. Усходнія канцэпцыі гэтай групы Палякаў радыкальна зрываюць з польскай палітыкай зь перад верасьня 1939 году і прадаўжэньнем гэтае палітыкі бальшынёй польскае эміграцыі, якая, наўсуперак новай палітычнай сытуацыі і дакананых фактаў, нэгуе правa беларускага народу на дзяржаўную незалежнасьць і дамагаецца прывярненьня стану з 1939 году. Ня ў прыклад гэтым польскім палітычным Дон Кішотам, усходнія канцэпцыі групы з «Нашага Знаку» базуюцца на палітычным рэалізьме і разглядаюць беларускую праблему прыязна і больш менш так, як яе разглядаем і мы.

У гэтай справе «Наш Знак» ужо даволі шырака й вычарпальна высказаўся, аб чым мы заўсёды інфармавалі нашых чытачоў. Апошні нумар «Нашага Знаку» (№ 32—33 за студзень—люты 1955 г.) прыносіць яшчэ адзін цікавы артыкул на гэтую тэму. Гэта артыкул аднаго з галоўных супрацоўнікаў часапісу Балеслава Пшыбыльскага п. н. «За палітычную арыентацыю», у якім аўтар палемізуе з артыкулам А. Гертыха, зьмешчаным пад тым самым загалоўкам, што й артыкул сп. Пшыбыльскага, у выдадзенай ім у Лёндане аднаднёўцы «Лётныя Карткі») («Карткі улётнэ»). Каб прыпомніць нашым чытачом палітычную канцэпцыю польскіх «людоўцаў», прыводзім ніжэй з успомненага артыкулу сп. Пшыбыльскага тую яго частку, у якой ён парушае праблему беларускай дзяржаўнасьці і выказвае свой пагляд на яе, як польскага патрыёта й рэальнага палітыка.

«Спадар Гертых цьвердзіць, што падтрыманьне незалежніцкіх імкненьняў Беларусі і Украіны ёсьць „узнаўленьнем палітыкі Пілсудзкага", і сумляваецца, ці незалежнасьць гэтых народаў „ляжыць у інтарэсах Польшчы". Далей перасьцерагае сп. Гертых перад „ангажаваньнем да змаганьня за распадзел Расеі". Тут трэба здаць сабе справу, што не аб распадзел ходзіць, як калісьці даканала гэтага Расея на Польшчы, але аб вылучэньне з пад ейнае гэгемоніі іншых народаў, ёю паняволеных, якія жадаюць свабоды. Шчырае падтрыманьне незалежніцкіх імкненьняў Украінцаў і Беларусаў ня ёсьць наваротам да палітыкі Пілсудзкага, бо ён шукаў на Ўсходзе не саюзьнікаў, але тэрытарыяльных здабыткаў, будучы напасьледак у гэтым у згодзе з Дмоўскім як і сп. Гертыхам, бесьперастанна думаючым аб лініі па Бярэзіну і Камянец Падольскі. Правільна, Расеі не залежыць так шмат на Вільні і Львове, але ці ў сьвятле фактаў і эвалюцыі людзкасьці адбудова перадваеннага стану на Ўсходзе ляжыць у інтарэсах польскага народу? І ці наагул ёсьць гэта дасягальным? Ці ня лепей шукаць іншых разьвязаньняў? Высказваючыся за незалежнай Украінай і Беларусяй, не абазначае гэта яшчэ, каб мы мелі народам гэтым гэтую незалежнасьць „спрэзэнтаваць". За яе павінны змагацца перадусім самыя заінтэрэсаваныя народы, Палякі не павінны толькі прылучаць сваей рукі, каб супольна з Масквой стацца грабаром свабоды гэтых народаў. Скажам шчыра й адкрыта: такія самыя правы да незалежнага быту маюць Украінцы і Беларусы, як і мы, Палякі; далей, мэта аднолькавая — вораг той самы, і выходзячы з гэтага гледзішча, нашыя палітычныя арыентацыі павінны фармавацца ў кірунку супольнай тактыкі і супольнай пазыцыі перад надыходзячымі выпадкамі. Ёсьць гэта адначасна арыентацыя польскіх дзяржаўных інтарэсаў, арыентацыя рэальная, вынікаючая з факту перасяленьня польскага насельніцтва з „Крэсаў" на Зьвернутыя Землі, вынікаючая з дэтэрмінацыі народу ўтрымаць граніцу Одра—Найса за ўсякую цану.

Сьмеім таксама сумлявацца, каб Амэрыка пасьля перамогі ўдзяржала Расею як „недзялімую Матушку Расею", навет калі-б гэтага хацела.

Адцэнтравыя сілы заўсёды ў Расеі існавалі, існуюць і, калі прыйдзе час, выбухнуць стыхійна. Мы не патрабуем актыўна ангажавацца па тым ці іншым баку, але павінны зрабіць усё, каб прыцягнуць да сябе народы беларускі і ўкраінскі.

Таксама не згаджаемся зь цьверджаньнем, што Немцам залежыць на пасварэньні нас з Расейцамі. Ёсьць наадварот. Хочаць нас пагадзіць з Расейцамі, бо зьяўляюцца пэўнымі, што Расея хутчэй заплаціць за Зьвернутыя Землі — землямі на ўсходзе ад Польшчы. Таксама Немцы ведаюць, што падтрыманьне Украінцаў і Беларусаў у ўтрыманьні пры Польшчы Брэслава й Шчэціна ёсьць шчырае і такое будзе заўсёды, бо зьбягаецца гэта з жыцьцёвымі інтарэсамі абодвых народаў.

Зьдзіўляе ўжо інсынуацыя сп. Гертыха, што пагляды такія йдуць «каналамі масонскага ўплыву». Падобна зьдзіўляючым ёсьць ягоны страх перад «атэістычнай (у будучыні) Амэрыкай, падобнай да Савецкай Расеі ці Нямечыны Гітлера»!? Пагляд такі сьветчыць аб неставаньні поўнай знаёмасьці рэчаіснасьці ў Задзіночаных Штатах. Амэрыканскі народ ёсьць больш рэлігійны і больш масава ходзіць да сьвятыняў, чымся Эўрапэйцы. Іншая справа, што не каталікі там дамінуюць, што відаць, гневае гэта сп. Гертыха, які за нашага натуральнага саюзьніка выбраў Гішпанію!

З факту, што польскі народ ёсьць каталіцкі, ня вынікае яшчэ лінія польскай палітыкі і дзеяньняў. Не заўсёды каталіцкі край мае на продаж узоры годныя да насьледваньня, а напэўна мае іх мала каталіцкі генэралісімус Франко. Гішпанія ёсьць нашым саюзьнікам сілаю фактаў, затое калі-б Польшча мела свабоду — неканечна. Задзіночаныя Штаты заўсёды будуць нашым саюзьнікам, бо калі хочам (а хочам) збудаваць у сябе дэмакратычны парлямантарны лад, то шмат можам навучыцца якраз ад Англасасаў, не гаворачы ўжо аб канечнай эканамічнай помачы зь іхнага боку. Падобна таксама, сілаю выпадкаў, «саюзьнікам» нашым робяцца цяпер Немцы. Мэту маем супольную — пабіць Саветаў? А што потым? Немцы перастануць быць саюзьнікам, а Гішпанія, найвышэй, скажа якое слова ў вабароне польскіх інтарэсаў, што таксама ня ёсьць пэўным. **У гэтым якраз часе, толькі народы ўкраінскі і беларускі могуць стацца вельмі цэнным саюзьнікам.** Упадак Саветаў не разьвязвае яшчэ польска-нямецкага канфлікту. Каб на ўсходзе мець саюзьніка, трэба гэтага старацца і гэта ляжыць у інтарэсах усіх трох народаў!

Із свайго боку, адказныя палітыкі ўкраінскай і беларускай эміграцыі **павінны імкнуцца да паразуменьня з дэмакратычнымі сіламі польскага народу».**

КНІГА АБ ЖАНЧЫНАХ САВЕЦКАЕ БЕЛАРУСІ

Дзяржаўнае выдавецтва БССР выпусьціла літаратурны зборнік «Жанчыны Савецкай Беларусі». У ім надрукаваны нарысы, артыкулы, вершы й апавяданьні аб слаўных патрыётах рэспублікі.

Кніга складаецца з наступных разьдзелаў: «За свабоду й незалежнасьць Радзімы», «На фабрыках, заводах, новабудоўлях», «На калгасных палёх», «За ўздым навукі й культуры рэспублікі» і «Наша будучыня».

(Паводля «Полымя», № 2, 1955)

Нідзе толькі ня сказана ў зборніку, якая вялізарная прорва ляжыць між масай гаротных беларускіх жанчын і гэнымі «слаўнымі патрыётамі рэспублікі», якім прысьвечана рэклямная пісаніна зборніка.

ў розных напрамках праменьні пражэктараў, але што мне з таго, калі іх цікавіла паднябесьсе, а не зямля. Тым ня менш, каб ня чуцца зусім самотным, я сачыў за іхняй гульнёй ды прыслухоўваўся да гулу самалётаў, якія прыцягнулі сюды на бадай суцэльнае попелішча свой сьмяротны цяжар. І раптам тое, што я пабачыў, здалося мне цудам. Блукаючы два праменi перасякліся паміж сабой, стварыўшы высока над слаўным горадам на небе вялізны крыж, але адначасна бліснуў на зямлі другі крыж, аздоблены лілеямі і дзідамі. Толькі на момант бліснуў ён у беспатольнай цемры, аднак я адразу спазнаў знаёмы мне з маленства крыж Сьвятое Сафіі. Я перахрысьціўся ў той бок, дзе ён бліснуў, і неўзабаве адшукаў свой чарговы і тымчасовы прытулак. Ладне вады з таго часу далучыла Палата да Дзьвіны, іншыя рэкі з чужымі назовамі цякуць цяпер побач мяне, але ўсё-ж хочацца да скону свайго жыцьця захаваць у душы той сьвяты, родны незабытны арыентыр.

А можа хто-небудзь усьміхнецца дый палічыць мяне дзіваком, заўважыўшы паміж маіх асабістых рэліквіяў маленькі кавалак звычайнае цэглы, для якога тым ня менш заўсёды было ў маім вандроўным хатылі пачэснае месца. А што мне з тае ўсьмешкі? Ён звычайны толькі на першы пагляд. Часам бярэш гэты кавалак у рукі больш пяшчотна, чым Жыды на выгнаньні ладунку зь зямлёй сіёнскай. Гэта маленькая частка яшчэ тае вялізнае сьвятыні, звон якое чуў з далёкае чужыны Ўсяслаў Вялікі.

Наступнае месца за Полацкам займае на Дзьвіне па свайму адбітку ў нашай гісторыі бадай тысячагадовы Віцебск. Паводля адных навуковых дадзеных, ён набыў сваё імя ад купцоў з гораду Вісбі, сталіцы суворае выспы Гатлянд на Балтыцкім моры, якія заснавалі яго на шляху «з Варагаў у Грэкі». Паводля іншых навуковых крыніцаў і народных паданьняў, ён стаўся Віцебскам ад рэчкі Віцьбы, што паміж Альгердавай і Усьпенскай Гарой, дзе ўзвышаўся зьнішчаны бальшавікамі выдатны помнік мастацтва — сабор, уцякае ў Дзьвіну. Гісторыя Віцебску цалкам знайшла адбітак у вядомай прыказцы: «Кепска каля Віцебску, а ля Воршы 'шчэ горшы». Не дарма мясцовасьць паміж Віцебскам і Воршай вядомая пад назовам Смаленскае Брамы. Якія толькі чужынцы ня йшлі праз гэтую браму паміж вялікімі рэкамі — Дзьвіной і Дняпром — з усходу на захад, або з захаду на ўсход, але Віцебск з гонарам перажываў усё. Паводля апошніх вестак з усіх гарадоў Беларусі пасьля Другое Сусьветнае вайны найбольш папакутваў ад бальшавіцкіх рэпрэсіяў Віцебск. У ім не засталося і дзесятае часткі колішняга насельніцтва. Аднак Віцебск перажывае і гэтае.

Старадаўны, беларускі, непакорны Віцебск. Тут, як здраднікаў, кінулі ў мяшку ў палонку на Дзьвіне князя Пяструцкага, а князя Гальшанскага ськінулі з Замкавае Гары ў тую-ж Дзьвіну, тут, як шпегаў, спалілі смаленскага мітрапаліта Гарасіма, а лоўчага Хведара Вясну ськінулі з Вусьценскае вежы Верхняга замку, тут пасадзілі на кол украінскага казацкага атамана Дубіну і гэтак скрозь аж да часоў нацдэмаў. Галоўны інквізытар на Канстанцкім Саборы ў 1415 г., дамагаючыся спаленьня на вогнішчы славутага чэха Яраніма Праскага, распачынае сваё абвінавачваньне словамі: «У Літве існуе спрадвеку многалюдны горад, называны Віцебскам». Тутэйшы жыхар Марка Лытка атрымаў шляхоцкую годнасьць і прозьвішча Фэлінскага за тое, што ў 1605 г. пад Фёлінам на чале 500 віцеблянаў, дарэшты зьнішчыў значнае расейскае войска. Гэты горад 28 верасьня 1705 г. цалкам спаліў Пётр Першы, бо ён падтрымліваў Карла XII. У гэтым горадзе Напалеон Банапарт сказаў прызначанаму ім губэрнатару Беларускае губэрні маркізу Пастарэ: «Глядзіце на Беларусь, як на саюзьніцу, а не як на заваяваную краіну». Ці ня ўплыло на яго таксама тое, што калі 16 ліпеня 1812 г. ён уяжджаў на буланым кані ў Віцебск, дык жанчыны абсыпалі яго дробнымі чырвонымі гвазьдзікамі, і таму ўладар Эўропы здаўся апырсканым з трывуголкі да батфортаў крывёю. Цяжка навет пераказаць ўсё тое, што бачыў Віцебск. Не дарма кароль Жыгімонт III гэтак тлумачыць у сваім прывілеі дараваны ім Віцебску гэрб:

> «...в блекитном полю абраз Спаса Збавіцеля и притом трохи нижей меч голы чырвоны, што ся мает розуметь кровавы, бо рыцарская харобрасть и доблесть их витеблянов засветчана даволи».

Трэйці, калі не па гістарычнаму мінуламу, дык па вялічыні горад на Дзьвіне — Дзьвінск не патрабуе тлумачэньня свайго назову. Магчыма ні адзін горад на Беларусі не зьмяніў гэтулькі раз свайго імя, як Дзьвінск. Пасьлядоўна ён вядомы, як Дюнебург, Новенене, Невгін, Барысаглебск, Динабург, Дзьвінск і цяпер — Даўгаўпілс. Заснавалі замак Дюнебург Немцы-крыжакі ў 1275 г., якія потым некалькі раз зьнішчала Літва, але Немцы яго зноў аднаўлялі. Разбуралі пазьней замак і Палякі і Расейцы, пакуль нарэшце жыхары не спакінулі горад пры ім, заснаваўшы ў 20 кілямэтрах ніжэй па Дзьвіне сучасны Дзьвінск. Аднак у 19 ст. Расейцы пачалі зноў перарабляць горад Дзьвінск у крэпасьць, якая, ня гледзячы на свае недахопы, адыграла значную ролю ў часе Першае Сусьветнае вайны. І хаця гэрб Дзьвінску — на чырвоным полі мітычны грыф зь мячом у руцэ, вельмі характэрны для яго, як для крэпасьці, але грыф гэты не беларускага паходжаньня і змагаўся за інтарэсы нашых нацыянальных ворагаў. А што датычыць іхніх перайменаваньняў Дзьвінску, дык адразу ўстае ў памяці пачатак усіх прывілеяў нашых вялікіх князёў Літвы, пачынаючы ад Гедыміна:

> «Мы старыну не парушаем, а навіну не накідваем».

Дарэчы цікава, што лёс гораду Дзьвінску, у сэньсе перайменаваньняў, займеў і пасажырскі параход «Дзьвінск», які курсаваў на Дзьвіне паміж Віцебскам і Вяліжам. Пасьля таго, як Дзьвінск адыйшоў да Латвіі, дык параход, хаця ён належыў латвійскаму падданаму, застаўся ў бальшавікоў, але займеў новы назоў — «Іосіф Бараноўскі» у гонар ягонага старога капітана. Пазьней калі капітана арыштавалі за тое, што ён ня выканаў пляну перавозкі пасажыраў, параход стаўся «Сьцяклоў», бо гэты бальшавік, хаця пад іншым прозьвішчам, але нарадзіўся ў Віцебску. Пасьля расстрэлу Сьцяклова параход набыў імя Яжова, бо той калісьці, як салдат тутэйшага гарнізону, спрычыніўся да Кастрычніку ў Віцебску. Пасьля расстрэлу Яжова, параход стаўся «Бальшавік». Здавалася, цяпер ён забясьпечаны ад далейшых перайменаваньняў, але пасьля скарачэньня назову камуністычнае партыі пэўне-ж на колах параходу зьявіўся новы назоў. Нам прыгадалася эпапэя параходу «Дзьвінск», як і ў сувязі з горадам Дзьвінскам, гэтак і ў сувязі зь лёсам назоваў шматлікіх калгасаў, што тымчасам пакрысе выціскаюць назовы нашых вёсак.

У вышнявінах Дзьвіны там, дзе яна вузейшая, чым пад Дзьвінскам, або Полацкам, але ўсё-ж глыбокая і хуткая, ляжыць на мяжы Віцебшчыны і Вокаўскага Лесу стары Вяліж. Магчыма што горад набыў свой назоў ад рэчкі Вяліжкі, аднак Гайдэнштайн у 1580 г. аб ім зазначае: «Вяліж некалі быў вельмі людным і ад вялічыні атрымаў свой назоў». Можа Гайдэнштайн і мае рацыю, бо кароль Жыгімонт III, даючы заўсёды прыгранічнаму Вяліжу вельмі паказальны гэрб — залаты крыж, а пад ім голы меч — дадае ў сваім прывілеі: «За некалькі сот год толькі пяцьдзесят мяшчанаў з жонкамі ды дзецьмі пры замку вяліскім засталося, бо ад войскаў непрыяцельскіх, якія штурмы да замку чынілі пабітыя ў сваім аднастайным адпору... на пасадзе гарадзкім няма цяпер ні аднае хаты, толькі пні непатрэбныя на попелішчы ад Масквы выпаленых». І гэтак скрозь — ад часоў Вітаўта, аб якім нагадывае пад Вяліжам Вітавая Гара, і аж да славутага Вяліскага супрацьбальшавіцкага паўстаньня. Скрозь — крыж і меч.

Якраз тут у лістападзе 1918 г. сьнег парудзеў ад крыві паўстанцаў, тут пазьней нарадзілася народная гістарычная песьня, у сувязі з адным з шматлікіх тутэйшых партызанаў:

У Вяліжы дождж ідзе,
А ў Віцебску сьлізка;
Хавайцеся бальшавікі,
Бо Нілёнак блізка,

тут на адным толькі Пакроўскім полі ляжыць больш за тысячу расстраляных чакістымі патрыётаў і нарэшце тут на гэтых магілах знайшлі бальшавікі сьціплы вянок з надпісам, што сьветчыць толькі аб нязломнасьці народнага духу:

Усіх нас не расстраляеце!

(Далей будзе)

З нагоды сьмерці Міхася Клімковіча

Паводле вядомае лацінскае прыказкі, пра памерлых трэба прыгадваць або добра, або ніяк. Аднак, калі сам Рым гэтае свае мудрасьці ня прытрымліваўся, дык чаму яна мае стацца законам для нас? Запраўды, паспрабуйце пад ейным кутом падыйсьці да сьмерці Сталіна? З аднолькавым посьпехам яе можна прыстасаваць да сканаваньня кажнага сталінца. І менавіта ў сувязі з гэтым антычным падыходам да нябожчыкаў нэкралёг Спадара Ст. «Памёр Міхась Клімковіч» (Бацькаўшчына № 234-235) спакідае значны нясмак у тых, хто ведаў яго асабіста, ды ў дадатак дэзарыентуе чытачоў.

Калі даць веры нэкралёгу, дык Міхась Клімковіч зьяўляўся «адным з найлепшых Беларусаў», што стаўся «ахвярай жахлівае бязьлітаснае сыстэмы бальшавіцкага тэрору». Далей, быццам, разьбежнасьць з гэтай сыстэмай прывяла яго да спробы самагубства, пасля якое ён, падбіты фізычна і душэўна, «выразна пачаў выслужвацца бальшавіком». А перад тым ня выслужваўся? Яшчэ далей, мяркую, «каб патрапіць у тон вымогам часу» ён нібы дэманстрацыйна пачаў гаварыць у Доме Пісьменьніка парасейску. І гэтак далей і гэтак далей аж да прыпушчэньняў, што самую сьмерць Клімковіча сучасныя расейскія акупанты адмыслова спазьніліся належным чынам адзначыць. І ўсе гэтыя штучныя домыслы, пабудованыя на выпадковым уражаньні, як Клімковіч у часе Другое Сусьветнае вайны, не пасьпеўшы ўцячы да Масквы пад ахову сваіх гаспадароў, або навет знарок пакінуты імі на Беларусі, як шпег, паводзіўся перад «адным уплывовым Беларусам у Барысаве».

Калі бальшавікі зьнішчылі беларускія літаратурныя згуртаваньні, стварыўшы замест іх пісьменьніцкі калгас — ССП БССР, яго ачоліў не «абраны пісьменьнікамі», як адзначана ў нэкралёгу, але прызначаны бальшавікамі на гэтую адказную пасаду Міхась Клімковіч — сябра ЦК КП(б)Б. Тое, што гэта «государево око» накрэмзала, як «інжынер чалавецкіх душаў» у «пляне сацыялістычнага рэалізму», ня вытрымлівае аніякага параўнаньня з найвыдатнымі творамі тых нашых пісьменьнікаў, якіх яно зьнішчыла. Клімковіч не ахвяра, а сынонім «жахлівае бязьлітаснае сыстэмы бальшавіцкага тэрору». Ягоную спробу ў далейшым падрэзаць сабе горла брытвай ня трэба, даруйце, блытаць зь гіракіры Янкі Купалы. Гэта была росчап аднаго бальшавіцкага кар'ерыстага, пад якога ў той час падкапаўся другі — Андрэй Аляксандровіч. Пасьля, на жаль, няўдалае спробы на самагубства, Клімковіч ня толькі адпаведна з партыйным статутам ня згубіў партбілету, але спрычыніўся да арышту Чорнага, Галавача, Аляксандровіча, Хведаровіча і шмат іншых. Ужыцьцё ім на сходах расейскае мовы цалкам адпавядае пашыранаму ў той час тэрміну — «падхалімаж». І нарэшце пэўне не за абяцанку «пісаць у чыста нацыянальным духу вялікую трагэдыю п. н. «Барбара Радзівіл» атрымаў Клімковіч мэдаль: «За доблесную працу ў Вялікай Айчыннай вайне».

Прашу ў высокашаноўных чытачоў прабачэньня за асабістае, але яно сьцвердзіць з агульнанацыянальным. Ніколі і ні пры якіх абставінах ня ўстане забыць, што Клімковіч разам з Аляксандровічам і Лыньковам зьяўляецца аўтарам вялікага артыкулу «Нашы абвінавачваньні Ю. Віцьбічу» (Газ. «Літаратура і Мастацтва» за 1934 г.), як і яму належыць наступнае выказваньне:

«Яшчэ большыя налёты нацыяналізму ў Віцьбіча. У свой час, як рэдактар яго кнігі «Лшона Габоа Бійрушалайм» (У наступным годзе ў Ерусаліме) я ускрыў сіяніцкую сутнасьць гэтае назвы, ускрыў замілаваньне бандытам Нілёнкам, жаль зьгінуўшай шляхты і ксяндзоўства, паказаў клясавыя карэньні, адкуль ішлі гэтыя зьявы ў яго творчасьці. Віцьбіч многа зьняў з свае кнігі, выправіў шмат архаізмаў і правінцыялізмаў. Аднак мы дапусьцілі гнілы лібэралізм у тым, што друкавалі (зь некаторымі толькі зьменамі) яго рэчы ў «Полымя Рэвалюцыі», ня ўскрылі перакліку Віцьбіча зь яўрэйскімі нацыяналістымі. Мусіць правы тут, таварышы, што ў кніжцы Віцьбіча мы маем своеасаблівую спробу беларускага нацдэмакратызму захаваць свой твор у форму яўрэйскага нацыяналізму, прапагандаваць свае мэты праз прапаганду нацыяналізму другой нацы».

Беларуская Акадэмія Навук. Інстытут Мовазнаўства. Пісьменьнікі БССР аб рэформе правапіса беларускай мовы. Выд. Бел. Акад. Навук, Менск, 1934 г. Стар. 83.

Хто зразумее пакуты падсавецкага пісьменьніка, вымушанага забіваць сваіх імжа народжаных улюбёных гэрояў, абы толькі ня бачыць іх на каленках ці на катарзе? Ня выпадкова «Крывічы» Міхася Зарэцкага распачынаюцца ад сьмерці галоўнага гэроя твору.

Застаўся недарэзаны Міхась Клімковіч бальшавіком дарэшты. Прынамсі ягоная прадмова да зборніка Якуба Коласа (Мінск. Дз. Выд. БССР. 1946 г.) канчаецца наступна:

«Прапануемы ўвазе чытача зборік вершаў Якуба Коласа абдымае сабой асноўныя лірычныя вершы паэта з 1906 па 1941 г. Ён павінен запоўніць той прабел, які атрымаўся ў нашых бібліятэках, у сувязі з барбарскім зьнішчэньням Немцамі і іх лакеямі, беларуска-немецкімі нацыяналістычнымі прахвостамі, у часе іх часовага гаспадараньня на нашай Радзіме, твораў народнага паэта рэспублікі».

Хіба не да нас зьвяртаецца менавіта ў гэтым зборніку Якуб Колас?

Гэй, выгнаньнікі,
Сябры любыя,
Да канца, браты,
Будзьма цьвёрдымі.

Хіба выданьне «Бацькаўшчынай», ня глядзячы на сціплыя эміграцыйныя магчымасьці, «Новае Зямлі» і «Сымона Музыкі» ня сьветчыць аб нашай агульнай пашане да свайго народнага паэты? І хіба абвінавачваньне Міхася Клімковіча не зьяўляецца доказам ягонае вылучнае подласьці?

Прыйдзе час і ніхто не пазьбегне справядлівае ацэнкі з боку Бацькаўшчыны і Народу. Аднак не расейскім бальшавіком ды ня ўбогаму калябаранту Клімковічу нас судзіць! Няхай пухам гібельная Сібірская зямля ўсім замардаваным ім! Няхай парасьце лапухом ягоная магіла!

ЗША, 27. 2. 55 г.

Юрка Віцьбіч

Брытанская „стратэгія адстрашваньня“

(Заканчэньне зь 1-ай балоны)

які мэтад, дзякуючы якому які-небудзь народ мог-бы быць поўнасьцю забясьпечаны перад зьнішчэньнем у выніку выбуху невялікай колькасьці гэтых бамбаў».

Чэрчыль заявіў, што калі савецкі ўрад ніколі ня выказваў страху з прычыны атамнай перавагі Амэрыкі, дык гэта дзякуючы ўпэўненасьці, што яна ня будзе супраць яго ўжытая спосабам агрэсыўным, ня гледзячы на розныя формы правакацыі. І тут Чэрчыль дадаў: «Пануе ў вольным сьвеце пашыраны пагляд, што калі-б не атамная перавага Амэрыкі, Эўропа ўжо была-б зьведзеная да ролі сатэлітнай, а зялезная заслона дасягнула-б Атлянтычнага акіяну і каналу Ля Манш». Таму Чэрчыль падчыркнуў, што калі ня будзе дасягнутае паразуменьне ў справе раззбраеньня, заслугоўваючае на давер, і ня будзе ўстаноўленая дастатковая сыстэма кантролі, адзінай разумнай палітыкай для вольнага сьвету ў найбліжэйшых некалькіх гадох павінна быць **абарона цераз адстрашваньне.**

«Загроза вадародных атакаў на нашыя астравы ёсьць справай будучыні. Сяньня яна ня існуе» — асьветчыў Чэрчыль. Мусім мець найбольш навачаснае атамнае аружжа і сяродкі, каб яго даставіць да мэты. Калі — ня дай Божа — наступіць вайна, ёсьць шмат мэтаў, у якія мусім мы і Амэрыканцы адразу ўдарыць. Ёсьць справай прынцыповай для нашай палітыкі адстрашваньня і для захаваньня нашага жыцьця мець разам з саюзьнікамі сілу для ўдару па патэнцыяльным камуністычным працішніку — **у першых гадзінах вайны».**

У далейшым Чэрчыль дадаў, што за 3—4 гады або трохі пазьней Савецкі Саюз будзе мець вадароднае аружжа і здольнасьць скінуць яго на амэрыканскія гарады. Можна выабразіць, што Саветы, баючыся атамнай атакі, пакуль дагоняць Задзіночаныя Штаты, могуць распачаць атаку шляхам заскочаньня пры ўжыцьці такога атамнага аружжа, якое ўжо маюць. Амэрыканская перавага, узмоцненая брытанскай зброяй, павінна быць так зарганізаваная, каб было ясна, што неспадзяваная атака выкліча безадкладную адплату ў больш значных размерах. Дзеля гэтага трэба ўсімі спосабамі павялічыць атамную перавагу Захаду, а таксама зрабіць больш спраўным спосаб скіданьня бомбаў.

Яшчэ раз падчыркваючы, што на працягу найбліжэйшых 3—4 год вольны сьвет будзе мець прыгнятаючую перавагу вадароднай зброі і што ў сувязі з гэтым ёсьць рэчай вельмі непраўдападобнай, каб Саветы сьведама распачалі вайну або зрабілі ўдар шляхам заскочаньня, — Чэрчыль заявіў, што **пасьля гэтага часу палажэньне радыкальна зьменіцца.** Будзе дасягнуты такі стан, у якім хоць адна дзяржава будзе сільнейшая за другую, абедзьве будуць мець магчымасьць задаць узаемна сьмяротныя ўдары.

Уночы з 2 на 3 сакавіка адбылося ў Ніжняй Палаце галасаваньне над новай абароннай палітыкай Вялікабрытаніі, якая, як ужо ўспомнена, выражаецца ў **прадукцыі собскае вадароднае бамбы, у палітыцы прынцыпу «міру цераз адстрашваньне» і непасрэднай атамнай адплаты ў выпадку неспадзяванага заатакаваньня. Новая абаронная палітыка Вялікабрытаніі, выложаная ў «Белай Кнізе», была прынятая 303 галасамі супраць 253 галасоў.**

Новая брытанская абаронная палітыка з пазыцыі сілы і стратэгіі адстрашваньня заслугоўвае на асаблівую ўвагу. Заслугоўвае на ўвагу і тое, што ў васобе старога Чэрчыля, галоўнага аўтара гэтай палітыкі і стратэгіі, абудзіўся, як можна судзіць зь яго мовы, даўнейшы жаўнерскі дух і адвага запраўднага воіна, здольнасьць і розум вялікага стратэга. Тое, што Вялікабрытанія наважылася бязупынна павялічаць сваю абароназдольнасьць улучна з прадукаваньнем собскае вадароднае бомбы, можа быць запісана толькі на конта прыбыткаў для вольнага сьвету. З усяго гэтага астанецца толькі цешыцца. Але...

Але Чэрчыль сьцьвердзіў, што за 3—4 гады сытуацыя дыямэтральна зьменіцца, бо Захад страціць тады атамную перавагу. Можа наступіць раўнавага сілаў абодвых працішнікаў, калі, як правіла, выйграе той, хто ўдарыць першым. І што тады? На гэтае непакоючае сяньня кажнага пытаньне Чэрчыль, нажаль, ня мог адказаць.

(-іч)

Праз шчэліны зялезнае заслоны

Прапаганда й факты...

Канчаючы свой папярэдні артыкул пад вышэйшым загалоўкам (гл. «Бацькаўшчына» № 7), я зусім не памыліўся, калі напісаў, «што магчыма вельмі шмат іх (кніжак — М. В.) будзе існаваць толькі ў рэклямных каталёгах за мяжой... для прапаганды». І вось як наглядны абразок гэтай неспатыканай у культурным сьвеце ня толькі ўжо прапаганды, але абманшчыны, ёсьць наступны факт. У каталёгу "Newspapers and Magazines of the USSR" на 1955 год, на бачыне 38, рэклямуецца, што «Літаратура і Мастацтва» "in Byelorussian language", выходзіць 208 разоў у год, з чаго выглядае, што газэта чуць ня штодзенная. У запраўднасьці-ж яна выходзіць толькі раз у тыдзень!

Шчэліны ці адкрытыя дзьверы?

Калі каталёг, што рэклямуе савецкія кнігі, я ўважаў толькі шчэлінай, праз якую можна было пабачыць тую ці іншую праяву выдавецкага руху на акупаванай сяньня Беларусі, дык газету ў поўным значэньні гэтага слова, здавалася-б, ніяк ужо нельга было-б назваць — шчэлінай.

Газэта — гэта адкрытыя дзьверы, люстэрка, у якім адбіваецца жыцьцё дзяржавы, народу ці якой-колечы галіны, якой прысьвечваецца газэта, як культурнага, сацыяльнага ці літаратурнага жыцьця.

Узяўшы ў рукі дазволены сёлета акупацыйнай уладай на Беларусі на распаўсюджваньне за мяжой навагодні нумар (1/1016) «Літаратуры і Мастацтва» з падзагалоўкам «Орган Міністэрства Культуры і Праўленьня Саюзу Савецкіх Пісьменьнікаў БССР» ды прагледзіўшы яго, нельга там пабачыць ня толькі што літаратурнага, мастацкага ці культурнага жыцьця сяньняшняй Беларусі, **але беларускага жыцьця наагул.**

Першая бачына ўспомненай газэты прыносіць чытачу «Навагоднюю прамову старшыні Прэзыдыюму Вярхоўнага Савету СССР К. Варашылава», хлусьлівыя «Адказы старшыні Савету Міністраў СССР на пытаньні спадара Чарлеса Шота» ды нявольніцкую пэтыцыю, злажаную Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай Партыі Савецкага Саюзу Другім Усесаюзным Зьездам Савецкіх Пісьменьнікаў. Другая бачына знаёміць чытача з дакладам Н. С. Тіханава на тэму «Сучасная прагрэсыўная літаратура сьвету» ды «Дзёньнікам паседжаньняў» Другога Усесаюзнага Зьезду пісьменьнікаў СССР.

Толькі шчэліны...

Толькі на трэцяй бачыне і можна даведацца праз шчэліны радкоў з артыкулу «Праўленьне Саюзу Савецкіх Пісьменьнікаў СССР, выбранае Другім Зьездам ССП», што ў яго ўвайшлі наступныя беларускія савецкія пісьменьнікі й паэты: Атраховіч (Крапіва) К., Броўка П., Куляшоў А., Лыньков М., Міцкевіч К. (Якуб Колас) ды Шамякін І. Гэты, здавалася-б, нязначны факт у літаратурным жыцьці БССР, як выбар у праўленьне Саюзу савецкіх пісьменьнікаў СССР беларускіх пісьменьнікаў і паэтаў, у такім часапісе, як «Літаратура і Мастацтва», вымагаў-бы шырэйшага насьвятленьня ці хоць-бы навет асобнага паведамленьня для грамадзтва Беларусі, хто зь Беларусаў увайшоў у кіраўніцтва гэтае арганізацыі. Адсутнасьць такога асобнага паведамленьня сьветчыць аб тым, што яно там уважалася-б за **лішне нацыянальнае!**

На гэтай-жа бачыне зьмешчаны артыкул дырэктара Дзяржаўнага Выдавецтва БССР З. Матузава «Выданьне кніг у 1955 годзе», у якім, між іншым, даслоўна пішацца: «Новы плян Дзяржаўнага Выдавецтва Беларусі прадугледжвае выпуск твораў рускіх клясыкаў і твораў сучасных рускіх пісьменьнікаў... асобных кніг пісьменьнікаў брацкіх рэспублік». Гэтыя разьдзелы займаюць як па колькасьці назваў, так і па тыражу **зьвыш аднэй трэцяй часткі пляну!** У бягучым годзе выйдуць: «Звычайная гісторыя» І. Ганчарова, «Ўваскрасеньне» Л. Талстога, «Паны Галаўлёвы» Салтыкова-Шчэдрына, «Генэрал Даватар» П. Фёдарава, «Журбіны» В. Кочэтава, «Да новага берагу» Б. Лаціса, другая кніга твору ўкраінскага пісьменьніка Н. Рыбака «Пераяслаўская Рада», аповесьць М. Стэльмаха «Над Чарамошам».

Заплянавана да выданьня шэсьць кнігаў пісьменьнікаў краінаў народнай дэмакратыі: аднатомнікі твораў клясыка кітайскай літаратуры Лю Сіня і клясыка польскай літаратуры А. Міцкевіча, кніга баўгарскага пісьменьніка І. Вазава «У ярме», «МТС станцыя» А. Гуляшкі і іншыя. Пераклады значнай часткі гэтых твораў ужо закончаныя й здадзеныя ў друк.

У 1955 годзе будзе закончанае выданьне шасьцітомнага збору твораў Кузьмы Чорнага. Выхадам першага тому ў 1955 годзе выдавецтва пачне выпуск Збору твораў К. Крапівы. Асобнай кнігай будзе выдадзеная апошняя частка ведамай палескай трылёгіі Якуба Коласа «На ростанях». А. Кулакоўскі заканчвае падрыхтоўку асобнай кнігай свайго раману «Расстаёмся не надоўга», які быў друкаваны ў часапісе «Полымя». Том гэтых прысьвечаны партызанскаму змаганьню беларускага народу ў вапошнюю вайну. Гэтай-жа тэме прысьвечаныя запіскі ўдзельніка партызанскага змаганьня А. Цітава «Дарога дружбы» і кніга гэроя Савецкага Саюзу Н. Каралёва «Сыны народу».

Маюць быць выпушчаныя аповесьці й новыя апавяданьні Я. Брыля, аповесьць А. Шашаўца «Будзьце здаровы», Ц. Даўгапольскага «На берагох Сыльвы», зборнікі паэм і вершаў П. Глебкі, П. Панчанкі, А. Бялевіча, М. Лужаніна, А. Зарыцкага, К. Кірыенкі і іншыя.

З друку мае выйсьці рад кніг маладых пісьменьнікаў: М. Ваданосава «У пушчы», І. Кляза «Жарцы», П. Шасьцерыкова «Будаўнікі», зборнік вершаў І. Муравейкі, М. Смагровіча, П. Макаля, С. Гаўрусева.

У пляне бягучага году значна пашыраная тэматыка літаратуразнаўчых і крытычных працаў. Будуць выдадзеныя кнігі: М. Клімковіча «Аб жыватворчым уплыве рускай літаратуры на беларускую літаратуру», І. Кудраўцава «Кузьма Чорны», С. Майхровіча «Вінцук Дунін-Марцінкевіч», зборнік артыкулаў «Мастацтва Савецкай Беларусі».

Усяго ў 1955 годзе будзе выдадзена 56 кніг мастацкай літаратуры агульным тыражом 959 тысяч экзэмпляраў.

Абагульніўшы ўсе вышэй прыведзеныя факты заплянаваных на 1955 год да выданьня кніжак, неабазнанаму і лянівому дасьледаваньню сучаснай беларускай рэчаіснасьці з заходнеэўрапэйскай манерай чытаньня афіцыйных артыкулаў будзе выдавацца, што ў гэтым годзе **на кажных адзінаццаць жыхароў БССР прыпадзе адна кніга мастацкай літаратуры.** Як на 35-гадовае існаваньне БССР лічба зусім мізэрненькая. Адылі гэта яшчэ ня ўсё! У вартыкуле заўважаем, што тав. Матузаў, пералічаючы заплянаваныя да выданьня кнігі краінаў «народнай дэмакрацыі», падаў толькі чатыры загалоўкі, пакідаючы два пад традыцыйным... «і іншыя».

Што значыць «іншыя»?

Каб знайсьці на гэта адказ, трэба паглядзець на апошнюю бачыну вышэй успомненай газэты, дзе пад рубрыкай «Новыя кнігі» даслоўна пішацца: «У Дзяржаўным Выдавецтве БССР выйшлі з друку і паступілі ў продажу наступныя кнігі мастацкай і дзіцячай літаратуры: Браты Грым «Казкі» **на рускай мове**, пераклад зь нямецкай мовы Г. Пятнікава. Тыраж 100.000 экз., бач. 720.

Вось вам наглядны абразок працы Дзяржаўнага Выдавецтва БССР. Гэта толькі навагодняя ягадка. Да канца-ж году гэтакіх ягадак можа яшчэ паявіцца вельмі шмат і магчыма большымі тыражамі. І тады не на адзінаццаць асоб прыпадзе адна кніжка мастацкай літаратуры на беларускай мове, а магчыма на асоб пяцьдзесят!

Адзначаючы гэты факт, хочацца паставіць пытаньне сучасным акупантам Беларусі: колькі «сказак» хоць-бы навет братоў Леніна і Сталіна выдала Дзяржаўнае Выдавецтва БССР на беларускай мове?

М. Вярба

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ ВЫДАВЕЦТВА «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

У вадказ на многія запытаньні паведамляем, што друк дзьвюх вялікіх кніжак твораў клясыкаў беларускае літаратуры — выбару паэзіі Янкі Купалы «СПАДЧЫНА» і паэмы Якуба Коласа «Сымон Музыка» ўжо поўнасьцю скончаны і абедзьве кнігі знаходзяцца ў пераплёце, так што за пару тыдняў будуць гатовыя й паступяць у продажу.

У сувязі з гэтым прыпамінаем цану на абедзьве кніжкі:

1. Выбар паэзіі Янкі Купалы «СПАДЧЫНА»:

а) На добрай паперы ў мяккай паперовай вокладцы — 8 амэрыканскіх даляраў.

б) На тэй-жа паперы ў цьвёрдай палатнянай вокладцы зь няпрымацаванай каляровай вокладкай зьверху — 10 амэрыканскіх даляраў.

в) На бліскучай люксусовай паперы ў цьвёрдай палатнянай вокладцы зь няпрымацаванай паперовай вокладкай зьверху — 12 амэрыканскіх даляраў.

2. «СЫМОН МУЗЫКА» Якуба Коласа на добрай паперы з каляровай вокладкай — 3 амэрыканскія даляры (у раней-шых абвестках падавалася 2,50 амэр. даляраў, але пасьля выканчэньня кнігі аказалася, што кошты выданьня значна большыя ад прадбачваных, таму цану прыйшлося павысьціць).)

У краінах, апрача ЗША і Канады, цана ў мясцовай валюце раўнаважнасьцю амэрыканскім далярам.

Заказы прымаюць: а) непасрэдна Выдавецтва «Бацькаўшчыны» ў Мюнхэне, б) Прадстаўніцтвы «Бацькаўшчыны» ў розных краінах, в) беларускія грамадзкія арганізацыі ў розных краінах рассяленьня Беларусаў.

Выдавецтва «Бацькаўшчыны»

АБВЕСТКА

Беларус пражываючы ў Францыі хацеў-бы пазнаміцца зь Беларускай (у веку да 35 год, можа быць з адным дзіцём) з мэтай жаніцтва.

Зацікаўленых просіцца пісаць на адрас «Бацькаўшчыны».

Нашыя Прадстаўніцтвы

Ангельшчына:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Road, London S. W. 6.

Бэльгія:
Vasil Šcečka, 19, Place Hoover, Louvain.

Данія:
J. Lobejko c/o H. C. Jensen, Leifsgade 6 III tv. Kobenhavn S.

Францыя:
Section Bielorussiene de C.F.T.C. 26, Rue de Montholon, Paris 9.
b) **Bonifacy Prytycki,** 17, rue Roger Salengro Lys les Lannoy (Nord).

Швэцыя:
Basil Lukaszyk c/o Hammer Ringvagen N. 123/III, Stockholm.

Аргентына:
Asociacion Bielorusa en la Argentina. Calle Coronel Sayos 2877, Valentin Alsina, p-cia Buenos Aires.

Аўстралія:
Mr. Donat Jackievič, 60 Fisher St., East Brisbane, Q-ld.
Mr. M. Palashuk, 17 Sparks Ave, Fairfield, Vict., Australia.
c) **Mr. Jan Čarneckj,** 306, Sandgate Rd., Shortland, N.S.W.
d) **Filip Dareuski, 18 Vindsor St., East Perth, W. A. Australia.**

Бразылія:
Carlos Cimafejčyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba - Parana.

Канада:
Prince Arthur Lunch, 73, Prince Arthur St. E. Montreal, Q., Canada.

ЗША:
a) **Mr. B. Danilovich,** 222 Suydam St., New Brunswick, N. J.
c) **Mr. V. Duniec,** 2502 W. 7. St., Cleveland, Ohio.
d) **Mr. L. Bielenis,** 2042 W. St. Paul Ave Chicago 47, Illinois

Новая Зэляндыя:
Mr. **Marian Karanieuski,** 88, Hercules Drayve, Roxburg-Hydro.

З гэтых Прадстаўніцтваў просім у пасобных краінах выпісваць «Бацькаўшчыну» й на іх адрас перасылаць за яе належнасьць.